

FERNANDO AIRE
"XALBADOR"

**EZIN
BERTZEAN**

EZIN BERTZEAN

AUSPOA LIBURUTEGIA

85

COLECCION AUSPOA

**Administración: Plaza de Santa María, 2 - Tolosa
(Guipúzcoa-España) Tel. 661612**

**Dirección literaria: Rvdo. P. Antonio Zavala, S.J.
Colegio de S. Ignacio. Ategorrieta.—San Sebastián**

Ordaindu bearrak:

**Urte betekoa: 380 pezeta   Atzerrian: 500 pezeta
Ongilleak: 600   "   Ale bakarra: 50   "**

FERNANDO AIRE
"XALBADOR"

EZIN BERTZEAN

AUSPOA LIBURUTEGIA
1969

D. L. S. S. 497/69

Azaleko argazkia: FOTO MARIN

***IZARRA - Peña y Goñi, 13
San Sebastián - Sebastián 1969***

ARKIBIDEA

IRAKURLEARI 9

PAPEREAN JARRITAKO BERTSO BATZUK

Ezperantzarik gabeko amodioa	17
Dohaina eta lana	20
Baigorri	25
Xalbador bizikletan	26
Baigorri'ko jaun erretorari	30
Ene errekontrua	35
Lukaz adizkideari	38
Pertsuz agur bat	42
Kennedy presidenta zanari	45
Aldude'ri	48
Errexil zenari	51
“Agur bihotzez...”	55
Etxean	58

SAIOETAKO GAI-BERTSO BATZUK

Gernika'ko arbolari agurra	67
Ameriketarat partitzea	68
Orreaga'ko Ama Birjinari otoitza	70
Adixkide ona	72
Amaizuna	74
Ortz-adarra	76
Hazparne herriari	78
Mingaña (Mihia)	81

SAIOETAKO OFIZIO-BERTSO BATZUK

Xahakua ta kaikua	85
Senar-emazteak	88
Artzaina ta otsoa	92
Ezkondua ta donadua	97
Esneketaria ta ostalerra	102
Jaun mera ta erretora	107
Idortea ta euri-soberakina	112
Xalbador ihiztari	116
Hogoi urtetan bezala	121
Nekazaria ta eiztaria	124
Aita-semeak	128
Aita ta sui-gaia	133
IZTEGIA	139

IRAKURLEARI

Xalbador bertsolaria, izen-deituraz Fernando Aire dana, Urepel'eko Xalbadorrena deritzaion etxean jaio zan, 1920'garren urteko Garagarrillaren 19'an. Jaio-tetxeari zor dio, beraz, bertsolari-izena.

Xalbador zein dan, zenbat plazetan kantatu duan, zenbat euskaldunek entzun izan dioten, zenbat bertso loratu diran bere ezpañetan da abar, ez gera esaten asiko. Zertarako? Agian ezta izango Bidasoaren bi aldeetan Xalbador ezagutzen eztuan edo aren aitamenak entzun ez-tituan euskaldunik.

Auxe bakarrik adierazi nai nuke: Orain-daño Bidasoaren bi aldeetako bertsolariak alkarrengandik berezita bizi izan dira; etzuten alkarrekin artu-emanik, etzuten alkarrekin kantatzen. Badakigu Txirrita ta Gaztelu-ta, noizean bein bada ere, ibilli izan zirala beste aldean kan-

tuan, oso aldi gutxitan ordea. Alare naikoa egin zuten garai aietarako.

Xalbador eta Mattin izan dira Bidasoaren bi alderdiak bertsolaritzarako josi dituztenak. Ta emengoak ere era berean saiatu dira lan orretan. Len ez bezela, orain angoak onera eta emengoak ara, eten gabeko jardunean ari zaizkigu. Ezta izango euskeraren onerako ori zer mesede dan ikusten eztuanik.

Bañan Xalbadorren ori ta beste merezimentu asko alde batera utzita, irakurleari itz bi egin nai nizkioke, liburu au nola egiña dan esanaz.

Liburuak iru zati ditu: Lendabizikoan Xalbadorrek paperean idatzitako bertsoak bildu ditugu. Oietako batzuk *Herria* asterokoan argitaratuak ziran, beste batzuk *Gure Herria* illerokoan, eta gañerakoak argitaratu gabe zeuden eta Xalbadorren eskutik jaso ditugu.

Bigarrengean, Xalbadorrek saioetan jarritako gai edo suietaz kantatutako zenbait bertso sartu ditugu. Bertso oiek magnetofonotik kopiatuak ditugu, noski.

Ta irugarrenean, Xalbadorrek zenbait saiotan kantatu izan dituan ofizioko bertsoak. Olakoak lagun batekin kantatzen

dira, ta geien-geienetan Mattin izan da Xalbadorren bertso-laguna, liburu onetarako aukeratu ditugun jardunetan. Bertso auek ere magnetofonotik ditugu.

Nik ez nuke iñola ere esango Xalbadorren bertsorik onenak liburu ontan daudenik, bañan ezta ere txarrenak. Emen Xalbadorren bertso batzuk bildu nai izan ditugu; Xalbadorren kantu-lanaren erakuspen bat egin nai izan degu; besterik ez. Esan bearrik ere ezta, bat ez-ezik, milla liburu ere osatu zitezkeala Xalbadorren bertso guziak batuko balira.

Bidasoa'z onuzko aldeko euskaldunik geienak ez dituzte ulertuko Xalbadorren itz asko. Eragozpen ori kentzearren, liburuaren bukaeran iztegitxo bat jarri degu, Baxenabarre'ko zenbait itz emen nola esaten diran adieraziaz.

Doñuen lana, berriz, Manuel Yaben eta Ambrosio Zatarain jaunak egin dute, magnetofonotik Xalbadorren kantua entzunda. Doñu oietako batzuk ezagunak dira, bañan, bertsolariak oi dutenez, Xalbadorrek ere pixka bat aldatzen ditu. Orregatik, emen Xalbadorren gisan jarzea komeni zala pentsatu degu.

Liburu ontarako bildu diran bertsoak,

Xalbadorri erakutsi dizkiogu inprentara baño len; baita Mattini bereak ere. Ta biak an da emen inprentaren okerrak eta magnetofonotik kopiatu dituanarenak zuzendu dituzte.

Bañan orain baño len ere argitaratu izan da Xalbadorren bertsoarik. Gu oroitzen geranetan, olako lau liburu daude, lauak Bertsolari-Txapelketa liburuak: 1960/XII/18'ekoa, Zarautz'ko *Kulixka-sorta'n* argitaratua; 1962/XII/30'ekoa; 1965/I/1'ekoa ta 1967/VI/11'ekoa, iru auek *Auspoa'n* argitaratuak.

Ta Xalbador zer sentimentutan zan liburu au prestatzerakoan? Aspalditik esana genion aren liburua egiteko asmotan giñala. Etzuan ezezkorik eman. Ta bertso batzuk ere biali zizkigun.

Liburua osatu ta gero Xalbadorrengana joan giñan, eta bertsoak irakurri ondoren bere barrengo berri eman zigun: Alde batetik liburua egitea nai zuala, bañan bestetik beldur eta ahalge zala. Ta geienetan bigarren sentimentu ori nausitzen zitzaiola barrenean. Liburua egin ondoren pozik zegoala, bañan, guk beartu-ezean, etzuala berak bakarrik libururik egin izango. Ta, ain zuzen, orretxegatik, ia

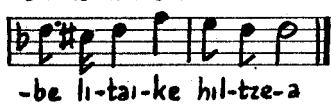
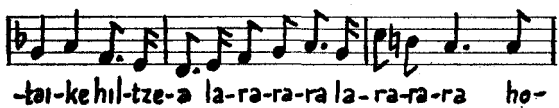
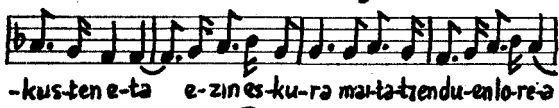
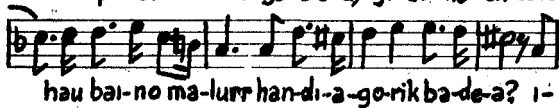
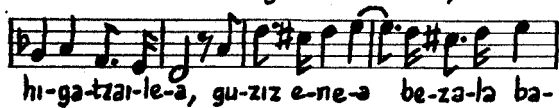
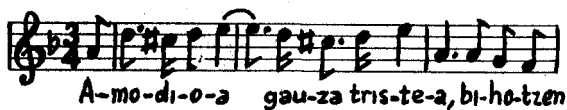
gogoaren kontrako liburua dualako, *Ezin bertzean* jarri nai izan dio izena.

Barkatu, otoi, Xalbador maite, lan onetan naigaberik eman badizugu, bañan, egia esan, ez det uste Euskalerrriak beintzat oraingo ontan guri zer barkaturik daukanik...

A. Z.

PAPERETAN JARRITAKO BERTSO BATZUK

ESPERANTZARIK GABEKO AMODIOA

1/ Amodioa gauza tristea,
bihotzen higatzailea,
guziz enea bezala bada
esperantzarik gabea;
gizonarentzat hau baino malur
handiagorik bada?
Ikusten eta ezin eskura
maitatzen duen lorea!...
Onela bizi baino aunitzez
hobe litaike hiltzea!

2/ O, Jainko ona, zendako bada
egin nauzu hoin maluros,
begien bixtan izar eder bat
ezarri daitzulakotz,
ikusi orduko maite nuena
nik ditudan indar oroz?
Harek ordainez ez du enetzat
ez begi eta ez bihotz...
Nehoz ikusi izan ez banu
hobeko nuen ondikotz!

3/ Oi, ene maite ezin ukana,
zoin ziren xarmagarria!
Maite dut zure begitartea,
maite zure boz eztia,
halaber zure irri gozoa,
zure izate guzia;
zuretzat baizik ez dut begirik,
zare ene iguzkia,
gau eta egun zuri pentsatzen
deramat ene bizia.

4/ Martxoko hormak galduko duen
lore pollit goiztiarra,
ta eihartzera bortxatua den
aizeak hautsi abarra;
ene bihotza ez ditaikea
gauza horier konpara?
Nehoiz enea ez da izanen
maitatzen dudan izarra,
hartaz oroituz, maiz etortzen zaut
nigarra begietara.

5/ Aitortzen dautzut, ene maitea,
goiz aski banakiela
etzintaizkela enea izan,
bertze batentzat zinela;
bainan halere maitatu zaitut,
ez bainezaken bertzela;
ene bihotza bizi naizeno
izanen zaizu fidela,
zuretzat bizi ez bainitaike,
zuretzat hil nadiela! (1)

---

(1) *Gure Herria*, Baiona, 1952, 115'gn. orri-alde.

DOHAINA ETA LANA

*Airea: «Agur, adixkidea,
Jainkoak egun on...» (1)*

1/ Agur eta ohore,
Ahetze'ko Mattin!
Hea non bizi ziren
nahi nuke jakin;
ez gira aspaldian
egon elgarrekin,
egun gogoa zeraut
zure alderat jin,
hurbilago bazintut
banuke atsegin.

2/ Garelakotz lagunak
eta elgar maite,
adixkide xaharrak
girela diote;
bainan xaharragorik
nunbait baditaike:
guk elgar ikusirik
lehengotz, nik uste,
aurten beteko ditu
bederatzi urte.

---

(1) Ikus: *Mariya*, 89'gn. orri-aldean; *Kantuz*, 67'-garrenean.

- 3/ Geroztik izan zaitut
adixkide mina,
zureganatzea da
ene atsegina;
zarelakotz pertsutan
osoki jakina,
lagun bila naiz egun
zureganat jina,
biek bururatzeko
ene etsamina.
- 4/ Errex da pentsatzea
zonbat zaukun eder
elgar ezaguturik
dohain bati esker;
etsenplu eman dugu
batzuer ta bertzer,
zonbait pertsu kantatuz
eskoin eta ezker,
lan bereko lehia
eman nahiz gazter.
- 5/ Bainan debaldetan da
gure entsegua,
gazteak bertz'alderat
hartu du plegua:
zinemetan ta dantzan
uda ta negua,
iduri sekulako
duela galdua
gure aintzinekoen
kantuko gostua.

6/ Koplariak metaka
ziren lehenago,
bihi bat ere ez da
sortzen gehiago;
gauza hori ikusiz
gogoetan nago,
aintzina joanago
eta tristeago,
pertsulari-arraza
gutan den akabo.

7/ Jainkoak ematen du
zonbaiti dohaina,
nola guhauri ere
baitauku emana...
Nork daki hazi hori
nun dagon eraina?
Miatu behar laike
ahal bezain barna,
lur hoberenak ere
baitu bere lana.

8/ Oroit naiz egun batez
senditu nuela
dohain berezi hori,
Mattin, zuk bezala;
hasi nintzan artoski
lantzen bereala,
bainan gelditu banintz
uzkur ta gibela,
segur naiz pindar hura
ilaunduko zela.

- 9/ Ez da jorratu behar
ez den landarerik,
lurrean heldu denik,
ez eta bertzerik;
gaur ere jiten daike
landare hartarik,
bainan deus ez dezake
hark bere baitarik,
jabeak ez badio
emaiten artarik.
- 10/ Zonbaitek uste dute,
sortuz geroz behin,
bihia segur dela
hazi onarekin;
ez badugu laguntzen
handi ta ont dadin,
landare hoberena
galduko da berdin;
uzta nahi duenak
behar du lan egin.
- 11/ Huna kantuz emanak
nik zonbait abisu,
konprenditzeko badu
jendeak askitsu;
gero're izan dadin
kantu eta pertsu,
Jauna, zuk otoi zerbait
zerutik egizu,
gure behar orduen
berri baitakizu...

12/ Nik zerbait erraiteko
aldia zen egun,
Mattin, zurea ere
ez ahal da urrun;
ez baizaitut ikusten
gehiago nehun,
urrunetik bederen
nahiko dut entzun
ene gaurko suietaz
zer pentsatzen duzun. (2)

---

(2) *Herria* asterokoa; eztakigu zein egunetakoa.

BAIGORRI

- 1/ Eskual-herri guziko
xoko pollitena,
zu zare, zu, Baigorri,
ene maiterena,
kantari, pilotari,
oro dituzuna,
eskuara maiteari
fidelik zaudena.

- 2/ Beha zure umeak
zoin xintxo dabilzan,
astean lanean ta
igandez elizan;
Nafarroa gaineko
mendien gerizan,
zure kaskointzerikan
ez ditaike izan.

- 3/ Igande arratsaldez
zoin den zoragarri
Baigorri'ko gazteak
plazan pilotari,
handik etxerakoan
eskuaraz kantari,
etsenplu har dezagun
zu baitan, Baigorri. (1)

---

(1) Xalbadorrek eskuz idatzitako orri batzuetatik.

XALBADOR BIZIKLETAN

- 1/ Hemeretzi mende eta
berrogoi eta bateko,
suieta ez da errea
aipatu gabe uzteko;
publikatzea bere gustuz
dakienari doako,
pertsu hauetan zertaz den kausa
dautzuet esplikatu.

2/ Entzun duzue engoitik
ixtripu horren omena:
nor den da bizikletatik
Okoz'en erori dena;
orai artean ene ustez
ziklista nintzan lehena,
bainan ardura tronpatzen da
sobera ausarta dena.

3/ Beraz aurtengo urteko
Buruilaren lehenean,
Donibane'tikan goiti
arratsalde apalean
airos heldu nintzalarikan
bizikletaren gainean,
Luzifer Okoz'en guardian
zagon bide-bazterrean.

4/ Erran dezadan Birjina
Maria ere han zela,
ni pasatu lanjerrean
galdua nintzan bertzela;
ene maxinan murruer buruz
juanki tximixta bezala,
uste bai nuen heien artean
betikotz sartzen nintzala.

- 5/ Zorionez izan dira,
ikusiz ene manera,
bihotz oneko jendeak
jinak ene altxatzera;
erremersiatzen zaituztet
ahalaren arabera,
hil ondoan har zitzaitela
Jainkoak bere aldera.
- 6/ Enetzat oren goxoa
hau etzitaken nehundik,
lurrean zabal-zabala
ukaldiaren ondotik;
ezagutza faltatzen ari,
tormenta lotu burutik,
memento batez uste nuen
baninduala mundutik.
- 7/ Maxina hunek merezi
duenaren araberan,
jabeari behar diot
orai kontseilu bat eman:
goiti ez du kurritu nahi,
ezin geldi gain-beheran,
hautsi errota moldatu eta
sartzen ahal duk antxeran.

8/ Behar derait aitortu
izan dukala tupeta,
lagun bati sakatzeko
hik holako estrumenta;
ala egin duk horren gainetik
lurrerat erori eta
hirezat eginen zuela
Xalbadorrek testamenta?

9/ Nahiz ez diren agrados
holako errekontruak,
dena den ez nau garhaitu
aldi huntako guduak;
ene ganik entzun dezala
notari mila debruak,
oraiko aldian oraino
zerra ditzan liburuak.

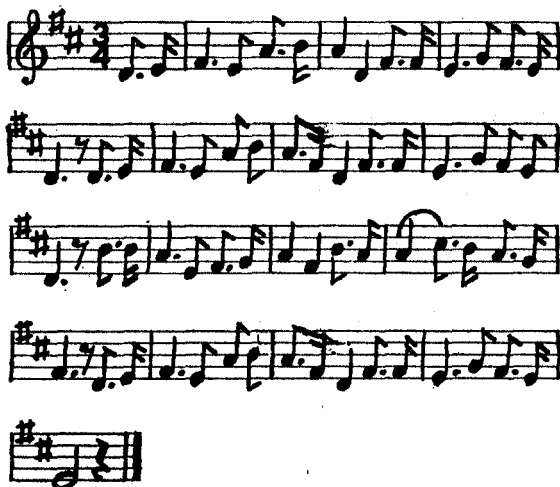
10/ Pertsu hauk ezarri ditut
arras omore onean,
guziek kanta ditzaten
publikatzen direnean;
etsenplu bat hainitzendako
bada denbora berean,
jakin dezaten nola ibil
tresna horien gainean. (1)

---

(1) *Herria* asterokoan, ez dakigu zein zenba-
kitan.

BAIGORRI'KO JAUN ERRETORARI

JAUN ERRETOR NAUSI J. OLHAGARAY
KALONJEARI GUTARTEAN SARTZEKO
25'GARREN URTE-MUGA-KARI

1/ Duela mende laurden bat
Martxoko egun batez,
jauna, egin izan zira
Baigorriarren apez;
geroztik zure kargua
kontzientziaz betez,
hemen zaude eta egonen
oraino luzaz arabez.

2/ Ez daukagu ahanzteko
egun balios hura,
zu baino artzain hoberik
etzitaiken eskura;
beti izan duzu gutaz
saminki arrangura,
bidea xuxen emanaz
hel gaitezen zerura.

3/ Kapablea den gizona
obretarik ageri,
zer laneko karra ere
etzinuen ekarri!
Artegian egin duzu
zonbait-zonbait lan berri,
zonbat gisaz aberastu
den zurekin Baigorri!

4/ Eginbideak artoski
bete nahiz zabilta,
artaldeaz arta duen
artzain onaren gisa;
etzitzaizkizun, ez, aski
otoitza eta hitza,
nola berriturik eman
ez daukuzu eliza!

- 5/ Oilandoroi'ko kapera,
zure artzain etxola,
ohartu zinen lurrean
eroririk zagola;
hura ere eman duzu,
denek dakigu nola,
gure uzten beirazaile
leialki so dagola.
- 6/ Lurreratu zenez geroz
kapera maite hori,
horko beila baliosa
horrekin zen erori;
orai berriz bagoazi
urte oroz beilari,
hor gure uzten geriza
galdatzeko Jaunari.
- 7/ Serora gaixoak ere,
hain beharrak herrian,
ginauzkanak egoitza on
baten behar gorrian;
hoien ezartzea ere
sartu zaizu burian,
merexi zuten bezala,
beren etxe berrian.

8/ Lan da zure obrak oro
ezartzea lerroan;
horra hor bertze etxe bat
seroratei-ondoan
nexkatontzat zuk egina,
zerbait haundi gogoan:
hor ikusiko zutela
etxekanderegoan.

9/ Bil-etxe maitea ere
zuk emana da xutik,
gaztentzat beharragorik
herrian etzen deusik;
ez ginakien non josta,
non erabil solasik;
orai badugu hautua
hau dugunaz geroztik.

10/ Oraino zertan ez duzu
gutaz hartu axola
Jaunaren erakaspena
ez galtzeko nehola?
Burrasok beren hautua
egiten dute hola,
zuk eginik mutikontzat
giristino eskola.

11/ Zer egin duzun etorriz
geroz gure artera
kondatzeko, balitaike
oraino sail ederra;
Oilandoroi'n goiti eta
Lespartze'tik behera
zuk berritu duzu ere
Urdoz'eko kapera.

12/ Zure obren kantatzea
ez daukuzu galdegin;
geiago egin dukezu
bainan orok ez jakin;
badakizia oraino
zer ginuken atsegin?
Luzaz gure artzain gisa
egon zaiten Baigorri. (1)

---

(1) *Herria*, 662'gn. zenb., 1963/IV/4.

ENE ERREKONTRUA

Airea: «Lili bat ikusi dut...» (1)

1/ Gizona da zoroa
ta bihotz gabea,
barnean baldin badu
plazerren gosea;
arimadun batentzat
zer egitatea
hegaztin inozenter
bizia kentzea!

2/ Tiroka ari denak
uso gaixoari,
bere burua ere
ez du urrikari;
usor egin nahia
jin daike berari,
hori gertatu zaio
aurten Xalbadorri.

---

(1) Ikus: *Mariya*, 128'gn. orri-aldean; *Kantuz*, 97'-garrenean.

- 3/ Urrieta goiz batez,
goizik oihanean,
ihizin nindagola,
harma bizkarrean,
tiro bat eskapatu
zait uste gabean,
xuxen-xuxena sartuz
zango-muturrean.
- 4/ Jainkoari eskerrak,
hortan gelditurik,
geiagokorik gabe,
bi eri mozturik;
tiroak hartu balu
nonbait barnagotik,
egun etzen entzunen
kantuz Xalbadorrik.
- 5/ Tiroak hiltzen baitu
hatzemanenez geroz,
bederen zaurituko
gaitu aldi oroz;
bizi nahi badugu
trankil eta uros,
harma xaharra sal ta
berririk ez eros.

6/ Harma lanjerosa da
geiago ezina,
ez dea alabainan
hiltzeko egina?
Nik ene malurrean
egiten dut zina
beiratuko naizela
hemendik aintzina. (2)

---

(2) *Gure Herria*, Baiona, 1952, 114'gn.orri-alde.

LUKAS ADIXKIDEARI

1952 urtean, Lukas adixkide batek igorri zioten Ameriketatik dirua, elgarrekin besta bat egiteko, Xalbador, Jaun Erretora, panaderoa eta eihera-zainari, eta eskerren emaitako igorri zion Xalbadorek bertso-alde hau:

1/ Ene Lukas maitea,
zer bihotza duzun
gutaz arta hartzeko
izanik hoin urrun!
Beldurtzeko da Eskual-
herrian ez dugun
zu bezalakotarik
bi miletan ehun.

2/ Haragia ausarki,
herriko ogia,
mugaz bertze aldetik
karri edaria;
pare gabea zela
da egi haundia
guk zure diruekin
egin bazkaria.

3/ Beti orroituko naiz
ikustate hortaz,
ene lagunak ere
kontent ziren arras;
denek maiz giniola
«Gizagaixo Lukas!»,
han etzen egun hartan
zu bertzerik eskas!

- 4/ Musean iragan da
gero atsaldea,
nik laguntako nuen
ogi-egilea;
Aguxtinek Battitta,
gure abadea,
ez idurian hauxe
zer xori-parea!
- 5/ Gezurrak haizu ziren,
hori betikoa,
zaharrek inbidoa
ta guk hordagoa;
nahiz denek berdintsu
ginuen jokoia,
gaztek galdu dugula
erran gabe doa.
- 6/ Holaxet iraganik
uros atsaldea,
han berean jin zauku
afal-tenorea;
berriz jan eta hartu
etxeko bidea,
zuretzat ezagutzaz
bihotza betea.

7/ Etxeko bide hortan
ez ginazan gaizki,
Joanes, Aguxtin ta ni,
hiru ginen naski;
askotan ixilago
joan dira zazpi,
eta bide guzia
ez ginuen aski.

8/ Lagun on horiekin
zinez laketu niz,
orok omorea on
kantuz eta irriz;
oi, egun eder hori
berrituko balitz,
zuk nahi duzunean
gu prest gira berriz. (1)

---

(1) Bertsoak eta aurreko adierazpena ere bai,
Xalbadorrek bialdutako eskuz-idazki batzuetatik.

PERTSUZ AGUR BAT

1951'garren urteko Abenduaren 18'an,
Jean Saint-Pierre apezpiku jauna hil zen
Baiona'n.

Xalbadorrek pertsu hauek jarri ziz-
kion:

1/ Eskual zeruko izar argi bat,
hanbat behatu duguna,
zinen, Saint-Pierre bertutetsua,
apezpiku eskualduna,
bihotz handiko gizon zuzen bat
zintzo eta jakintsuna,
lorietan so ginagokola
bixtatik joan zaukuna.

2/ Egia dea ez ditugula
entzun behar gehiago
zure hitz sustengatzaileak?
Ez diot sinets oraino...
Egia dea zure eskua
lokartu dela betiko?
Etzaitugula hor gehiago
bidea erakusteko?

3/ Bai, egia da, ez da dudarik,
utzi gaituzu ba, jauna,
egiazko apezpiku ta
gizona izan zarena;
bainan hartu bazaitu ere
Jainko onak beregana,
munduan ez da ezeztatuko
zure oroitzapena.

4/ Zure mintzaldi xoragarriak
zonbat ditugun miretsi,
ta zonbat zaitugun maitatu
Jainkoak berak badaki!
Zutan herriak zuen argia
zurekin zauku itzali,
zure joaiteak egin ziloa
nork behar dauku estali?

5/ Maite zinuen Eskual-herria,
maite eskualdun guziak,
ohidurentzat bazinituen
sendimendu bereziak;
indar handiak atzeman ditu
zutan gure flakeziak,
oraino ere ez diot onar
nola gaituzun utziak!

6/ Haurrak gaztexko munduan utziz
hil den aita baten pare,
gu zure behar handitan eta
itzali zira zu ere;
zertako bada zure begiak
betikotz hetsi dirade
hanbat gogoan zintuen gauzak
obratzen ikusi gabe?

7/ Orok hiltzea segurra dugu
behin sortzeaz geroztik,
nehor ez da baztertzen ahal
heriotzeko ordretik;
zu ere, Jainkoak deiturik,
joan baitzira mundutik,
ikusi arte, adixkidea,
beha zaguzu zerutik! (1)

---

(1) *Gure Herria*, Baiona, 1952, 12'gn. orri-alde.

KENNEDY PRESIDENTA ZANARI

- 1/ Kantari bera ez ditaike ar
beti alegrantzietan,
bihotzik badu parte har beza
protsimoaren penetan;
nik ere batto izanki eta
goibeldua dut betbetan,
zertaz den kausa esplikaturko
dauzuet pertsu hauetan.

2/ Azaroaren hogoi ta bia,
ilundu ta bereala,
mundu guziak entzun izan du
ihurzuri bat bezala:
Amerika'ko president ona
tiro batez hil dutela;
horra Satanen herrazko lana,
ezin ditaike bertzela.

3/ Gisa hortako berri tristeak
zer latza duen emaiten!
Aurrerapenen mendean ere
gaixtakeriak irauten;
gaitz pentsurik ez dugunak ere
guhaurren baitan sar gaiten:
gizonaren bizia zonbaitek
zer estimutan daukaten!

4/ On izaitea kaltegarri da
orai hemendik aintzina,
onaren gatik zuri, Kennedy,
dauzute lana egina;
jendeak aski erakutsi du
zutaz hartu duen mina,
etzen hoinbertze nigar entzunen
gaixtoa izan bazina.

5/ Orai engoitik ezin ditaike
egina dena barrea,
Satanek bere lan higuina du
bertze aldi bat betea;
inozentaren hiltzaile dena
da zinez dohakabea:
beretzat ez du deus onik eta
hoinbertzerentzat kaltea.

6/ Bizia bizi, izanik ere
haundi edo erromesa,
edozoineri haren kentzeak
eman behar dion lotsa!
Presidentgoa ordain ditaike
zonbat ere baliosa,
ezin ordainduz gelditzen dira
hor aita eta esposa. (1)

---

(1) Kennedy il zutenean jarriak eta Xalbadorrek idatzitako orri batzuetatik artuak.

ALDUDE'RI

Airea: «Lili bat ikusi dut...» (1)

1/ Aldude'ri begira
lorian nago ni;
hartakotz dazkot egun
pertsu hok eskaini,
nola dagon izaite
bizi bat iduri
Sorogain'i begira,
bizkarrez Baztan'i.

2/ Bizkarrez dago bainan
anaia du Baztan,
berex badaude ere
zonbait urte hautan;
ez daude berriz ere
amodio faltan,
amultsuki hartzeko
elgar besoetan.

---

(1) Ikus: *Mariya*, 128'gn. orri-aldean; *Kantuz*, 97'-garrenean.

- 3/ Aldude'ri izena
nork eman ote du?
Noren asmutik edo
nondik zaio heldu?
Diote *Alto-bide*
dela estakuru,
izena eman-eta
izana ekendu.
- 4/ Naparroa'ko ginen
Aldude'n lenago,
gu galdu gaituena
penetan baitago;
diote: *Esta casa*
es del Bal de Erro;
gezur horren sinesteko
ez gir'aski ero.
- 5/ Herri hau geroago,
denen arabera,
ez español ez frantzes
bizitzen zen bera;
gero etsaiek jauzi
eginik gainera,
zuten gain hartarikan
jautsi hoin behera.

6/ Arbolak bizi deno
baduke itzala,
beraz balaike fruitu
ekar dezakela;
bainan nork duk nahiko,
nork duke ahala
Aldude ezartzeko
lehen zan bezala?

7/ Aldude'n, Urepele'n,
Kintoa'n, Esnausu'n,
dakigu badugula
zerbait anaitasun;
guziek gogo beraz
hitzeman dezagun
beti zinez egonen
girela eskualdun. (2)

---

(1) *Gure Herria*, 1964'eko Urria.

ERREXIL ZENARI (1)

- 1/ Mila bederatzi ehun eta
hirur hogoi eta bortza,
aurten gertatu zaukun malurrak
erdiratu daut bihotza;
ene nahia bete dadien
Jaunari diot otoitza:
hortaz penetan dauden guziak
pertsutan ditzagun goza.

---

(1) Errexil bertsolaria, Gipuzkoa'ko Errezill'en
jaio ta Lapurdi'ko Urruña'n bizi ta il zana.

- 2/ Aire tristian kantatuko dut,
tristeia baitut suieta,
heriotzeak egin-arazten
dauku zonbait gogoeta;
Errexil gure lagun maitea
mundu huntarik joan eta,
behin betikotz ixildu zauku
gure errexinoleta.
- 3/ Azken aldikotz kusi ginuen
iragan Salbatoetan,
Eiaralarre herri maitean
kantatu ginuen betan;
ordukotz ere bertzelatua
ageri zen koloretan,
bainan nork erran holako gaitzik
bazagola haren baitan?
- 4/ Handikan laster jakin ginuen
zaukan gaitzaren berria,
mundu guzia suntsitzen duen
setio lotsagarria;
horra denbora gutiz sofrituz
hauts bihurturik jarria
berrogoi eta zazpi urteko
gorputz espantagarria.

- 5/ Etzen bakarrik gorputzez eder,
ederra zuen arima,
lagun goxoa eta leiala
etzaiken aski estima;
guzien kantuz xoratzea harek
zuen bere atsegina,
Eskual-herriak noiz izanen du
beste bat haren berdina?
- 6/ Goizetik arrats berdin hari zen
beti kanta eta kanta,
besteak dudan balin bazauden
zer hots-emaile xarmanta!
Ez zen osoki trebea bainan,
perfetik nehor ez baita,
sekulan ez du nehor sumindu
ele gaixto bat erran-ta.
- 7/ Munduko gauza segurrena da
denak hil behar duguna,
gizonak hori pentsatu gabe
ez beza pasa eguna;
bainan halere bada gauza bat
deitoragarri zaukuna:
bere adinik hoberenean
joaiten kustea laguna.

8/ Errexilekilako denborak
izan zauzkigu laburrak,
akabo haren pertsuak eta
haren behako samurrak!
Eskual-herria dolutan dauka
zure galtzeko malurrak,
laster ordaina eman bezauku
estali zaituen lurrak!

9/ Zuk ere triste kantatu duzu
maite zombaiten joaitea,
eta guk ere egun zuretzat
daukagu kantu tristea;
mundu huntako denbora dugu
guk ere laster betea,
egizu, otoi, guretzat otoitz,
ikusi arte, maitea! (2)

---

(2) *Herria*, 799'gn. zenb., 1965/XI/25.

«AGUR BIHOTZEZ...» (1)

Aldi batez Oñatibia jauna egon zen hemen, Xalbadorri galdatzen egun guzietz bortz minutoz radiotik bertsoak kanta zitzan. Bainan aments hori ez zen bururatu ahal izan. Bi egunendako preparatu zituen: lau, egun bakotzeko:

1/ Agur bihotzez, Eskual-herriko
anai-arreba maiteak;
baldin plazerrik egiten badu
Xalbadorren entzuteak,
gertatzen zaizte fabore hortaz
gain-gaineraino beteak:
radio hunek horretarako
zabaltzen ditu atea.

2/ Neroni ere inguratu nau
berri haundi hunen garrak,
baldin laguntzen banau segurik
izpirituko indarrak;
kantaldi batzu egun guzietz
hemen tut egin beharrak,
egun batzutan berriak eta
bertze batzutan xaharrak.

---

(1) Bertsoak, eta adierazpena ere bai, Xalbadorrek eskuz idatzi ta bialduak.

3/ Nola gaur dugun lehen eguna
berritik hasiko gira,
eta oihu hau igorriko dut
frantzes eskualdun herrira:
pertsulari gazter naiz mintzo,
gure ordainak nun dira?
Hala hemengo pertsularitza
gu hilez geroz fini da?

4/ Ikus dezagun Gipuzko'n nola
lauzkatua den Basarri,
Bizkaia'n ere pertsularia
trunbilka bada nun-nahi;
Naparra ere hor etzaukuia
erne-ernea atzarri?
Eta lo daude Baxenabarre,
Xubero eta Lapurdi!

* * *

Bigarren egunerako segida:

1/ Lehenekoan koplari gaztez
hasi ginuen solasa,
aintzinaxago ereman gabe
orai ez naiteke pasa;
ez dut sinesten oraino ere
galdua dela arraza,
segurago da gazten aldeko
nahikeria eskasa.

2/ Zonbaitek berdin senditzen dute
beren baitan dohain hura,
bainan ezin dute ohildu,
oi pentsamendu ahula!
Iduri guri eginak prestak
ahorat eldu zauzkula,
indarrik gabe nehor deustarat
ez da helduko sekula.

3/ Lan hunek ere berekin dauzka
bere gisako nekeak,
denbora ta lan galdegiten du
edozointan ikasteak;
ez pentsa ere arras perfetak
garela beti besteak,
ahal bezala, huts edo kausi,
entsea zaizte, gazteak!

4/ Gu hemen gaindi hiru edo lau
besterik gabe gabiltza,
langile hautarik ez duen
lantegia da murrizta;
ahal duenak sasi-petikan
landare onak bil bitza,
bertzela ez da luzarakoa
hemengo pertsularitza.

ETXEAN (1)

ALABAREN SORTZEA

- 1/ Esposatu ta hurran urteko
Maiatzaren lehenean,
alaba pollit maitagarri bat
sortu da gure etxean;
emazteari erran diot hau
bere besotan zartzean:
Horra, lore berri pollit bat
bada gure baratzean!

- 2/ Alaba ona, zu izatea
balin banuen merezi,
zu gal beldurrez askotan zeraut
nigarra begira jautsi;
zu gabe orai ez nuke nahi
minuta bat ere bizi,
zure ama lagunt zazu ta
otoi aita ez ahantzi!

ALABAK AITARI

Bertze lau bertso hauek ez dire Xalbadorrek eginak, bainan hunen alaba Henriettek bere aitari ezarri zizkionak bere bestako.

---

(1) Sail ontako bertso guziak, Xalbadorren eskuz-idazkietatik artuak dira.

1/ Aita maitea, aste bat badu
iraganik zure besta,
berrogoi ta bat urte ein tuzu,
oi mende hunen ximixta!
Zure alabak ez du bertsotan
izain zure errekesta,
halere bihotzaren barnetik
zu ohoratzeko prest da.

2/ Hemezortzi urte baditu
mundurat jina nizala,
«Lore bat baratzean badugu»
dakit erran zinuela;
alabainan ez ditaieka
gauza horier konpara
aberastasun hori jitea
aita baten bihotzera?

3/ Ala aita, ala ama,
izen horien ederra!
Sortu eta lehen solasak
«Aita! Ama!» ditu haurrak;
geroztik entzun dut ainitzetan
zer den aitaren beharra,
zu ez bazintut, egin nezake
segur goxoki nigarra!

4/ Ez dea bada estimagarri
aita baten izaitea?
Osagarri, zorion eta
daukatan jakitatea
oro aitari esker baititut,
zor diot nere partea;
hitzemaiten dut bizi naizeno
zuretzat otoitz eitea.

AITONA GAZTEA

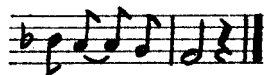
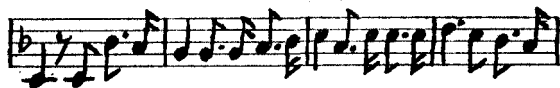
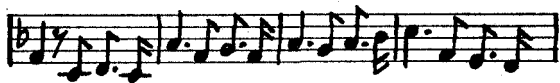
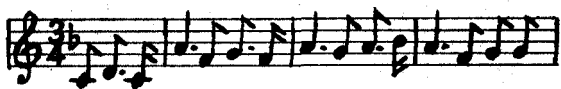
«Orra, beraz, alabak amatzeko bidean zela anuntziatu zaukunean, pozaren pozez jarri nituenak.

Artetik esan behar dizut bertso auek egin ala gipuzkoeraz jarrita daudela; zerbait olatsuko nere artean ibiliak nituen, eta, Ondarrabi'n izan nintzan batez, ango jendeari kantatzeko gogoia etorri eta, haieri entendiarazteagaitik, onela kantatu nituen. Ondo atera zitzaizkidala iduritu, eta geroztik hauek dira konda.» (1)

Doñua: «Sor lekua utziz geroz...»

---

(1) Xalbadorren eskutitz batetik.

1/ Beti ez gaitzen higa
tristeak diren gauzetan,
zorion-tokia ere
bada gure biotzetan;
alabak esan deraukunean,
aidatu nintzan pozetan,
zorionean arkitzen zela
haur baten esperantzetan.

2/ Tentatzen ari zerauzkit
haurrak eta emaztea
aitondu naizela, bainan
ni naiz aitona gaztea;
ez ote da, bada, pozgarri
gauza hunen ikustea:
arbola bat eihartu gabe
frutu ematen bestea?

3/ Orai igerika gaude
loriazko erasoan,
fede guzia emanik
datorren aingerutxoan;
nik biotzean atsegin ainbat
ur ez dago itsasoan,
a zer bertsoak, datorrenean,
bera harturik besoan!

4/ Ez gaiten gehiegi poztu,
oraino bidean baita,
ez dela bururatuko,
ai, hori eni ez aipa!
Aingerutxoa, zure zai daude
hemen ama eta aita,
eta heietaz bestalde ere
izango dezu nork maita!

BI IHIZTARI FAMATU

Bertso auen egillea Xalbadorren bigarren alaba da, Marie Helene, senideetan gazteena, amabost urte dituen. Bere anaiari eizera joan da mendian zebillela zer gertatu zitzaion esaten digu.

Airea: «Dama gazte xarmant bat...» (2)

1/ Urepel'en badira
ihiztari frango,
bainan ez dut ikusi
hoin hunik oraino;
bi lagun joan dira
mendi gaineraino
basurde bat hiltzeko,
elurra bazeno,
tra la la...
elurra bazeno.

2/ Beti kurri dabilta
oihanean gaindi,
basurde-herrestoa
hor nahiz ikusi:
«Horra alan nun diren
hantxe zombait ari!
Ez ditugu horiek
gaur behar hor utzi,
tra la la...
gaur behar hor utzi.

---

(2) Ikus: *Mariya*, 123'gn. orri-aldean; *Kantuz*, 104'garrenean.

- 3/ Huna nun diren hasten
hok biak tiroka,
behar duztela zombait
han berean bota;
bainan kolorez ainitz
dira tronpatu-ta,
kolpatuik utzi dute
zerri bat xarmanta,
tra la la...
zerri bat xarmanta.
- 4/ Noizpait heldu zauzkigu
deus gabe etxera,
erranez basurdeak
oihanean zaudela,
urrunegi izanez
huts egin tuztela,
bainan ez dute erran
zerriak zirela,
tra la la...
zerriak zirela.
- 5/ Zerria basurdetzat
hartzekotan hola,
ihiztari horiek
etxean daudela;
zuek irabaziak
trufa zoinbait dira,
eta ere gainera
zerriain malurra,
tra la la...
zerriain malurra.

(31/XII/1968)

SAIOETAKO GAI-BERTSO BATZUK

GERNIKA'KO ARBOLARI AGURRA

Bertso auek 1948'eko urtean kantatu zituen Xalbadorrek, Sara'n, bertsolari-txapelketa batean. Lenengo saria izan zuen. Gaia zan Baxenabartar batzuek Gernika'ra joan eta arbolari egiten zioten agurra.

1/ Oi, ama ona bizitzen dena
bere umetarik urrun,
orai artean senditzen bainan
ez dugu ikusi nehun;
bainan huna gaur zure aldean
amultsuki zonbait lagun,
denen bihotzak juntatu eta
agur bat egin dezogun.

2/ Eskual umeak ez dezake
bere ama disimula,
o, ama ona, sustenga zazu
ene gogo ahula;
badakit sortu zinen ordutik
etsaiak izan tuzula,
denengatikan bizi zira ta
etzaitela hil sekula! (1)

---

(1) Xalbadorrek idatziz bialdutakoak.

AMERIKETARAT PARTITZEA (1)

- 1/ Ezin-bertzeak ekarri deraut
herritik hurrun joaitea,
zer bihotz erdiragarria
aita-ama onen uztea!
Nigar samintsu bero batekin
despeditu dut maitea...
Horiek aski ez ote dira?
Oi, gaixo Eskual-herria!

---

(1) Xalbadorrek eskuz idatzita igorriak. Bertso-
-saio batean jarritako gaia omen dira.

2/ Eskualde ona dela diote
Amerika'ko xokoa,
gerokoaren segurtatzeko
ni ere harat banoa,
egun nigarrez hemen utzirik
ene sort-herri gaixoa;
gorputzez hurrun joanki naiz, baina
hemen uzten dut gogoa!

ORREAGA'ko AMA BIRJINARI OTOITZA (1)

«Orai nik esango ditudan bertsuak duela lau urte Luzaide'ko plazan entzunik dizkiot. Doñu sendigarri eta aire tristean emanak dira. Aitortzen dut negar malkoak bazirela plazan.

Gaia: Xalbadorri haur bat kolpatu dio otomobilak. Frango gaizki da. Aita badijoa Orreaga'ko Ama Birjina otoiztera. Lau bertsutan Ama Birjinari otoitza.

1/ Mundu hunetan bizitzen dena
ez da leku ederrean,
beti kezketan gabiltza eta
beti gaude lanjerrean;
ni haurrekilan ain goxokian
bizi nintzaren artean,
batto goizean otoak zauritu
dauku bide-bazterrean.

---

(1) Adierazpena ta bertsoak: Jose Maria Satrustegi: "Xalbadorren ohoretan", 1967/VII/30^{ean} Ernani'n emandako itzaldia, *Gure Herria*'n 1967/XI'an argitaratua.

2/ Pentsa zazue aita batentzat
hau ez dela atsegina,
ezin jasanez hemen daukat
ene bihotzeko mina;
oi, haur maitea, ene ustean
ene zoriontzat jina,
ez dadien gal otoizten zaitut,
Orreaga'ko Birjina.

3/ Bizi huntarik ez da bertzerik:
egun eta gau guduan;
hauxe da pena ta naigabea
gaur ere ukana duan;
Ama Birjina, zu boteretsu
hor baitzeraude zeruan,
egizu ene haur maite hori
bizi dadien munduan.

4/ Nehondik ahal balin baduzu
zure Semeain bitartez,
lagun nezazu estura huntan
tronpa ez nadien atez;
balin hola beharrak badira,
zerbait gisan gerta bitez:
nahiago dut nihaurek hilik
ene semearen partez.

ADIXKIDE ONA (1)

Eguberriz Aldude'n egin zen pertsularien pestan, Xalbadorri gai hau eman zioten: «Zoin dira lagun batean kausitu nahi zinuzken kalitateak?» Huna zer pertsu-alde pollita atera zuen:

Airea: «Lurraren pean...»

1/ Oi, adixkide onak tuztenak
dirade gizon urosak;
adixkideak ezagutzen tu
bere lagunen bihotzak;
harek ez ditu ez berexiko
ez beroak eta hotzak,
penarekilan ikusten ditu
bere lagunen ez-ontsak,
eta barkatzen ere badaki
guk egiten tugun hutsak.

---

(1) Bertsoak eto adierazpena: "Herria", 706'-gna. 1964/II/6.

2/ Adixkideak kalitateak
izan baitezazke mila:
zur'inguruan zu beti ontsa
kusi beharrez dabila,
berdin hasarre izana gatik
zuretzat beti umila,
mintzatu behar baluke ere
egonen ixil-ixila...
Bainan delako adixkidea
nun ote ditaike bila?

3/ Sortuz geroztik beti nabila
ni ere hor bidez bide,
eta jartzen naiz aipatzen dugun
adixkidearen alde;
berdin bilatzen dugu ba nunbait
bainan guziak debalde
pasaturikan ere zonbait goiz
bai eta zonbait atsalde;
nahiko nuke nihaurek izan
horrelako adixkide!

AMAIZUNA (1)

Beste hauek izango dira, ni umezurtza,
amaizunari itzegitea gaitzat artu ta jarri-
takoak.

1/ Mundu hunetan ez naiz luzaro
gozatu ama maitean,
sortu orduko arkitu bainaiz
zoritxarreko atean;
ta bere ordain utzi zaitu zu
amak zerurat joaitean;
dohakabe naiz, laztan nezazu
zure besoen artean.

2/ Badakit ez nauzula ekarri,
andre, zure sabelean,
Ama Birjiñak ere ez gaitu
iñoiz ekarri berean;
halere haren umetzat gauzka
bere biotz zabalean,
zuk ere ala ar nezazu ni
Jainkoaren izenean.

---

(1) Bertsoak eta adierazpena, Xalbadorrek idatzi
ta bialduak.

3/ Gure Jainkoak bidaltzen digu
zerutik ainbat abisu,
zorigaixtoak jota daudenez
ager gaitezen amultsu;
haren aurrean, ume ta ama,
arkitzen gera ni ta zu,
maitatzen ahal ez banauzu're
erruki izan nezazu!

ORTZ-ADARRA (1)

Ondotik datozen hauek, berriz, dira Donostia'n (2) Erroma'ko zubia aitatu zautatelakotz egin nuen okerra gogortuaz, biramonean, etxerat nindualarik, berriz haste balitz nolatsu kanta neza-kean hasi ta jarriak.

1/ Ortz-adar ori agertzen zaiku
bi erasuren tarteko,
bere zerutar koloreakin
zillarrezko ta urrezko;
edertasunez ez dakiok
begiratu bekoz-beko,
mingain urrea bear litzake
ber'hartaz hitzegiteko.

---

(1) Bertsoak eta adierazpena, Xalbadorrek idatzi ta bialduak. Gipuzkoa'n *Erroma'ko zubia* esaten zaionari, Baxenabarre'n *ortz-adarra* esaten diote.

(2) Bertsolari-Txapelketan, 1967/VI/11'an, (*Auspoa*, 67, 46'gn. orri-aldean).

2/ Maizenik udan ikusten degu,
etzaio gustatzen negu,
mirari bat or ez ikusteko
itsu zoroak gera gu;
esan litake aingeru danak
bertan daudela testigu;
zerua zer dan erakusteko
Jainkoak bidaltzen digu.

3/ Zerbait gogortxo esaten noa,
au bihotzaren pilpirra!
Ene barruan sartu ote da
ortz-adarraren dirdira?
Erasoaren bukaerako
seinale baldin bazira,
eskatzen dizut, ai ortz-adarra,
noiz zatoz Eskual-herrira?

HAZPARNE HERRIARI (1)

Pertsularien egunean, ostatuan, bazkari-ondarrerat, eman zuten pertsu politik: denak omore onean, arralleria merke, elgar kitzikatzea maite. Bainan Xalbadorrek nahi izan zituen ere agertu Hazparne'ren alderat dauzkan sendimenduak. Huna, denak ixil-ixila zaudela, zer atera zuen:

- 1/ Zendako debru ari zerate
pundu berekilan teman?
Gaurko egunean behar gintuzke
puskat goraxau ereman.
Zendako debru balio gabe
diren solasak guk erran?
Hazparne'k merezi duenikan
gaur ez baitakogu eman.

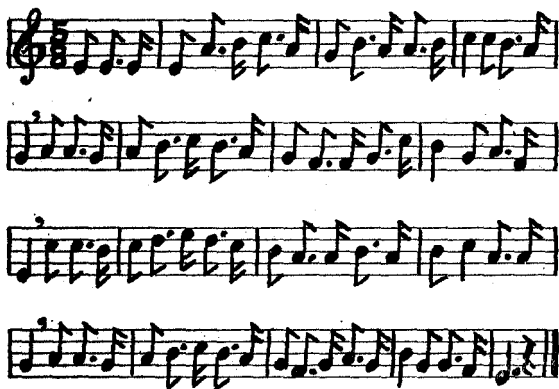
(1) Bertsoak eta adierazpena: *Herria*, 901, 1967/
XI/9.

- 2/ Bazkal-ondoan gaur izan dira
pertsu haitada beroak,
eta Hazparne'k argi ditzala
oraikoak ta geroak.
Hazparne galtzen ari zaukula
hor mintzo dira eroak,
ez, ez, Hazparne'k oraino bizi
ditu eskualdun erroak.
- 3/ Gure Jainkoak banatzen baitu
behar denean grazia,
eta Hazparne ez du oraino
arras debalde utzia.
Mediku on bat bada ber'ustez
haren sendatzen hasia,
eta mera're bere alde du,
etxian dauka farmazia.
- 4/ Mattin, ez laike kantatu behar
sekulan besten berririk,
bertzen bihotzak dauden lekuan
uzteko geldi-geldirik.
Otoi, Hazparne, zuk erradazu
ez duzun kusten argirik?
Baldin Hazparne itzaltzen bada,
ez dugu Eskual-Herririk.

- 5/ Ene bihotza agertzen badut
ez naizazuela gaitzetsi,
berroi ta zazpi urte baditut,
egi erten behar hasi.
Orai artean debaldekoa
izan da ainitz garrasi,
gazte maiteak, segi zazue,
nehoiz ez zazuela etsi.
- 6/ Zonbaitek berdin erranen dute
gu ez garela perestu,
erabiltzen ditugulakotz
hal-hulako zonbait jestu.
Bainan Hazparne maitagarriak
hortan hobenikan eztu,
idai desberdin izanagatik
ibil zaizte eskuz-esku.
- 7/ Gauza hau ikusiko balute
gure arbaso lehenek:
Len etzukean holakorikan,
zer debru derasa hunek?
Beren herria zain dezatela
han sortu diren gizonak,
irrik nehoiz egin ez dezan
ifernuan den Satanek.

MINGAÑA (MIHIA)

Añorga'n, 1969/VII/18'an, kantatutako bertsoak. Gaia: Iru bertso mingañari, mihiari. Gai-emale ta magnetofonoz bertso-biltzalle: Jose Maria Aranalde apaiz jauna.

- 1/ Gure Jaungoiko maite-maiteak
baitu kristaua egiña,
hoinbeste oni guk nehoiz itzul
ginezokea ordaña?
Asko gauza esan laike hortaz,
berez hain ona da baña,
gaizkian ez ebiltzeaz geroz
ez da gaiztoa mingaña.

2/ Gai horrekilan eman nezazke
nik ez dakit zonbat bertso,
mingaña nuen erenegu ta
mingaña ere nik atzo;
mingañak erran izan baiteraut
eni hainbertze hitz goxo,
andreak ere mingañaz deraut
maitatzen nauela oso.

3/ Gai horretatik hainbat bertze gai
ginezake guk estali,
eta nik diot hau erran gogo
ainbeste gizon herbaili:
Jeinkoak dauku mingaña hori
ahoan eman zintzili,
bainan ez ginuke behar nihoiz
hori gaizki erabili.

SAIOETAKO OFIZIO-BERTSO BATZUK

XAHAKUA TA KAIKUA

Mattin eta Xalbador, Luzaide'ko plazan, 1959/VII/28'an. Bertso auek *Luzaide* aldizkarian argitaratu ziran, 1960'ngo Otsaillan. Mattin xahakua zan; ta Xalbador kaikua.

Mat.: Bikarioak laster egin du
suietaren hautatzia,
ni xahakua eman nau eta
kaikua berriz bertzia;
jende maitiak, ikusiko'zue
gu bien diferentzia,
ni xahakua deitzen naiz eta
Xalbador arno-untzia.

Xal.: Mattinendako da xahakua
eta kotxua neretza,
Jaun bikarioak agertu du
suiet jostagarri gaitza;
nik deraukat hortxe esne garbi,
honek kalte eta gaitza,
ene axala xuri dago ta
honen barnea beltz-beltza.

Mat.: Nik beti daukat preferentzia
nere xahakuarentzat,
eta eztakit hunek zer dion
bere kaikuarentzat;
nik trukatuko niokela
hori ez dezala pentsa,
xahaku hortan atxikitzen da
bertsularien ezantza.

Xal.: Mattinek anitz erraiten dauku
eginez gero bi trago,
au xahakua deitzen da eta
ni beti kaikuan nago;
nik jauntto hori ezagutzen dut
zuek baino lehenago,
bi litrakua da naski bainan
atzo bazuen gehiago.

Mat.: Xalbadorrek zernahi errain du
orai xahakuarengatik,
bainan hartarik duelarikan
berak edaten gogotik;
ez bide du, ez, anbertze trago
egiten horrek kaikutik,
anbertze esne edaan balu
zurituko zen gargoitik.

SENAR-EMAZTEAK

Bertso auek Luzaide'ko plazan, 1959/VII/28'an, Mattin eta Xalbadorrek kantatuak dira: Mattin, emaztea; Xalbador, senarra.

Magnetofonoz Jose Maria Satrustegi apaiz jaunak artu zituan. Geienak *Luzaide* aldizkarian, 12'gn. zenbakian, 1960/VI'an, argitaratu ziran.

Mat.: Jende maitiak, eman daugute
orai suiet bat berria,
bat bertziaren kitzikatzeko
oraintxe da tenoria;
bikarioak erran du eta
senar-emazte baigia,
urrikari da halako gizona
etxian duen andria.

Xal.: Andre maitia, gizon guziak
desohoratzen gaituzu,
nehurriz kanpo hitz egitea
nehorentzat ez da haizu;
egun bederen elgarrekilan,
etzaugu gertatzen usu,
nik beti ongi maite zaitut ta
emazkidazu bi musu.

Mat.: Ageria da urrikalduta
jarria dela etsian,
onbore ona ez du, ez, beti
arratsian ta goizian;
lanian bakan ari da eta
bestan al duen guzian,
barkamendua nei eskatzen du
muxkurtzen zautan guzian.

Xal.: Ene andriak bizimoduak
ez ditu ongi ikasiak,
hunengatikan emenda laizke
bertzen baztarrian sasiak;
emanen dazkot arrazoin batzu
nik orai gazi-gaziak:
hunek aisasko gastatzen ditu
nik nekez irabaziak.

Mat.: Gu nola bizi giren etxian
esplikaturzen has giten:
goizian mezara juaiten da eta
gauaz betea da jiten,
handik oihuka bortan eginda:
«Andrea, otoi, jeiki zite!»
Gauzaren bortxaz ikasia dut
moxkor saldaren egiten.

Xal.: Ene andriak azi gaiztuak
munduan baitu erainak,
berak ere erten tu bainan
entzunen ditu ordainak;
gure etxian zikinak daude
bai azpiak eta gainak,
ganbaran sartzian bat hil nahi du
pix-untziaren usainak.

Mat.: Errepustaren emateko nik
idekiko dut ezpaina:
andre gaixua mespreziatzen du
egin nahian alaina;
hau beti zernahi erranka,
ni lanian ai naiz baina,
ez dago bada ainitz ohea
mozkor atsaren usaina.

Xal.: Ene falta da hau hautatu badut,
etzaitzela asaldatu,
bide txarrian sartu naiz eta
orai ez naike aldatu;
bere ofizioko lan onenak
garbitzia ta salda tu,
badu urte bat hunek ez duala
zaia azpikua aldatu.

Mat.: Nik errepusta emanen zaitut,
senarra, gostu-gostuan,
andria beti izan bear baidu
beti hola onbore prestuan:
zaia azpikorik ez dut aldatu
zeren ordainik eztuan,
haren sariak nere senarrak
uzten ditu ostatuan.

Xal.: Gazte denboran hau izan nuen
nik nihauren andregaia,
galdia nihaurek egin nion ta
hunek laster erran baia;
beti zikinak hortxen dauzka
mantala bai eta zaia,
atsetan horrekin etzateko
gizonak behar du emai!

ARTZAINA TA OTSOA

Luzaide'n Santiagotan kantatutako bertsoak. Gai-emaile ta bertso-biltzaile, Jose Maria Satrustegi apaiz jauna.

Gaia: Mattin, artzaina; Xalbador, otsoa.

Mat.: Jende maitiak, nere bizia
ez baita beti gozoa,
nik betan zaindu behar ditut
etxea eta auzoa;
nere artaldia ezin beira
baidaukat oso-osoa,
zeren menditik jausten baizait
ardura debru otsoa.

Xal.: Enetzat ardi oro onak
dira zahar ta gazteak,
nahiz gostatzen zaizkon norbaiti
azinda hoiien hazteak;
beharrik jaten baititut nik e
batzuek eta bertzeak,
ardi gaixo hoitaik ez balitz nehon
hil bai nindiro goseak.

Mat.: Batere ez naiz ni orai beldur
otso zar horren beltzteko,
zernahi gostatzen ere baizaut
nere ardien hazteko;
orai suiet pollita daukat
kolpean aberasteko:
hamarretarik batto behar dut
otso zar hau bazkatzeko.

Xal.: Hunen gezurrak joan ditaizkela
ikusten duzue xutik,
ez da dudarik hau ez duela
egun kontentatzen gutik;
zuk otsuaren madarikatzen
badaukazia burutik?
Ez dakizia libro dugula
hartzia dagon lekutik?

Mat.: Hau iduriak ere baitira
arrano eta beleak,
beti ikaran bizi behar du
artaldearen jabeak;
hauek denak bere dituzte,
gu artzainak pobreak,
nai nuke jakin zertako diren
holako animaleak!

Xal.: Artzain hunek lo pasatzen ditu
bere orenen erdiak,
bainan hunek hesten tuenian
nik zabaltzen tut begiak;
bai, aisa dira arrapatzeko
bakarrik dauden ardiak,
batere hunek senditu gabe
jan nitzazkoke erdiak.

Mat.: Hunek dion bezala ezta
gero artzaina lokartzen,
artalde maitzen delarik
lasterko bainaiz ohartzen!
Gaizo otsoak nai duelarik
ez da, ez, gero asetzen,
edo bertzenaz orai den baino
gizenago izanen zen.

Xal.: Obeko duzu hemendik goiti
artalde oi libro utziz,
nik ez dauzut hanbatik jaten,
zu kexatzen zira gutiz;
zer demonio irabazten
duzu gauza hortan ariz?
Kusiko ziniro jan baneza
goseak nagoen guziz!

Mat.: Otso gaiztua mendi-zokoan
ardura triste da bizi,
nahiz urrunera dituen
ardi ederrak ikusi;
hor berehala hurbildua da
dena salto eta jauzi,
baino lenguan ere zakurrek
igorri dute igesi.

Xal.: Zuk ez daukazu, artzain maitea,
kexatzeko arrozoinik,
nik bezein triste zuk ez baituzu
pasten neguko sasoinik;
zendako bada hola kexatu
arrozoin gabe gizonik?
Nehon otsorikan ez balego,
ez laike behar artzainik.

EZKONDUA TA DONADUA

Xalbador, ezkondua; Mattin, donadua. Auek ere Luzaide'ko plazan, 1960'garren urteko Santiagotan, kantatuak dira. Suiet-emaile ta bertso-biltzaile, Jose Maria Sastrustegi apaiz jauna. Doñua, *Txarmangarria zira* kantuarena.

Xal.: Konseilatuko zaitut,
ene lagun Mattin,
sinisten baninduzu
banuke atsegin;
ni gustura bizi naiz
andre ta hurrekin,
ta zuk bertze hainbertze
noiz behauzu egin?

Mat.: Bertsu bat botako dut,
Xalbador, hortarik,
kasik ernatu bainaiz
oraintxe lotarik;
nik ez dut deusik nahi
andre hoietarik,
ez naiz ezkondu-nahi
ez baidut doterik.

Xal.: Alta, beti zabilta
hemen bestaz besta,
horren konprenditzea
denentzat errez-ta;
zu ere ezin zaizkela
ezkontzeat erresta,
bainan ez bide duzu
hanbat errekesta.

Mat.: Xalbador, ari zira
gauza hortan gaizki,
andregaiak banuzke
nik sei edo zazpi;
hau karkulatzen baidut
nik partikularzki:
andre hoietan badela
malurosik aski.

Xal.: Donado urosa're
oraino ez da jina,
harek ere falta du
zonbait atsegina;
zuk ez duzu hortako
bokazione fina,
hal'etzira aragiz eta
ezurrez egina?

Mat.: Hori erranen dauzut,
Xalbador kuxian,
karkulan egon gabe
denbora luzian;
ni moxkortuta ere
joaiten naiz aisian,
andria etzaut aitzen
neri erasian.

Xal.: Donado gelditzerik,
Mattin, ez desira,
erori baitzaizke zu
gainetik azpira;
moxkorra heltzian etxeat
erortzen bazira,
andriak altxatu faltan
hantxet hilen zira.

Mat.: Gogorik ez dut izan
bein ere ezkontzeko,
nere ideia izan da
trankil bizitzeko;
pena ederrak baitu
zureak hartzeko,
zu bestan zailaik harek
behiak deizteko.

Xal.: Zure erran guziak
baginitza adi,
baginuke arrozoin
erteko elgarri;
neskek ezkondu baino
nahio dute sehi,
gero hunek erten du
ez duela nahi.

Mat.: Hemen kantatzen tugu
legun eta latzak,
gauz hau entzun zazue
zuek, gaizo neskatxak:
hobe duzue hartu
senar aberatsak,
bainan pertsularirik
ez hartu senartzat.

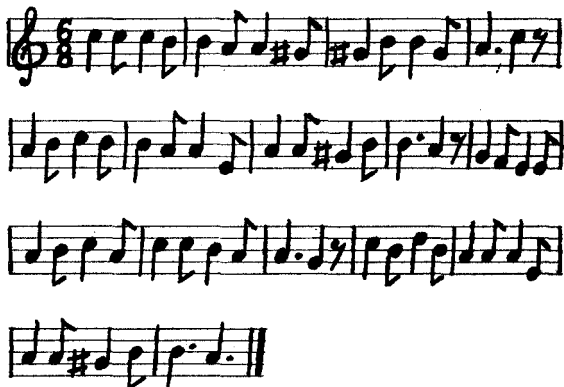
Xal.: Gu ere norbait gira,
ez mintzatu hola,
kusten duzue Mattin
donado dagola;
eta ez dukezua
Jeinkoaz axola?
Iduri duzu fruitu
gabeko arbola.

Mat.: Hortan e zorionik
ez bide da nihun,
neskatxak, nahi dauzuet
hauxet erran egun:
koblari hartzen bauzue
zuen bizi-lagun,
zonbeit gau beharko'uzue
pasatu alargun.

ESNEKETARIA TA OSTALERRA

Luzaide'n 1960'eko Santiagotan kanta-
tuak. Xalbador, esneketaria; Mattin, os-
talerra. Gai-emale ta bertso-biltzalle, J. M.
Satrustegi apaiz jauna.

Xal.: Hauxet adi dezala
ostaler semeak,
nik ere izaiten ditut
tentazioneak;
gaurkotzat ere egin
baitauku eneak,
edatera heldu nitzaizu
saldurik esneak.

Mat.: Xalbadorrek salatu du
oraiko puntuan
frango abila dela
letxero kontuan;
ni hunen begira nago
bai gostu-gostuan,
egun guzietan da
nere ostatuan.

Xal.: Urrikalgarria naiz
nabilan maneran,
malurosagorik baden
ez ditaike erran;
nola maiz sartzen nizan
jaun hunen tabernan,
esne purra saldu eta
hura frango edan.

Mat.: Bere burua salatzen
ari da ederki,
uraren negozioa
berak e badaki;
jende batzuk erraiten
ari zauzkit beti:
esnia irakituta're
ez da juaiten goiti.

Xal.: Leku txarretik dituzu
gauza hoik jakinak,
orai erranen dauzu
untsa badakinak:
nik beti saltzen ditut
material finak,
ez du goiti joan behar
esne irakinak.

Mat.: Zure berriak badazkit,
zaude zu deskantsu;
zure letxerokuatik
sobera espantu;
berri-berritan famak
baditut nik aitu:
burra kendu ta uraikin
emendatzen baitu.

Xal.: Etzauden jende on hauk
gauz horren aiduru,
dozena bat aski eta
ukan amahiru;
zuk aisa egiten duzu,
jauna, hoinbertze diru:
botoila batetarikan
eiten tuzu hiru.

Mat.: Gauza horren berriak
lagunak badazki,
bera holakua dela
ageri errexki;
orai aitortu nai diot
hemendik preseski:
sei pinta erosi ta
saltzian baitu zazpi.

Xal.: Zure edaria ez da
hoik baino hobe,
beharrik nik ezagutzen
baidautut ordea;
zurea botoila beltzian
han dago gordea,
eniak berriz bistan
dauka kolorea.

Mat.: Ur pixka bat ematen dut,
ari naiz aitortzen,
naiz berari gauz bera
baitzaion gertatzen;
gure etxian ardura
baida jaun au sartzen,
arno txarra dudala ta
halere moxkortzen.

Xal.: Zure arnoak ez deraut,
ez, pizten barrena,
hortan arrangura naizen
ez naiz ni lehena;
zure desohoratzeak
emanikan pena,
batzuetan egiten dut
moxkortuarena.

Mat.: Karrikarat etortzen da
hau beti argiko,
eta bero-beroa
ina eguardiko;
orai're gaizki ari da
nere iduriko,
arno txarra banu nik
elitzak'etorriko.

Xal.: Hortaz emanen dauzut
nik azken pertsua,
etzaitela izan, Mattin,
hoin urgulutsua;
bertze mundurako hun da
zuk duzun kasua:
urez itzaliko duzu
ifernuko sua. (1)

---

(1) Sail ontako bertsoak geienak *Luzaide* aldizkarian, 23'gn. zenbakian, 1962/VII'an argitaratu ziran.

JAUN MERA TA ERRETORA

Bertso auek Arnegi'n, 1963'gn. urtean, herriko festetan, Premundoinean, ahamen batzun artetik kantatu ziran.

Joseph Camino suiet-emaile: «Mattin, zu zitugu Arnegi'ko jaun mera; Xalbador, aldiz, jaun erretora. Merak ez nahi lagundu erretora elizako obretan; jaun erretorak, berriz, ez dako nahi eman asoluzionerik harek galdegin lanak egin aintzin.»

Xal.: Jaun mera, eldu nitzaizu
orai zuregana,
etzazula jendea
hoinbertze engana;
baduzu bazterretan
zer nahi emana,
eta egiteko da
elizako lana.

Mat.: Erretora, ez duzu
zuk bertze solasik,
bortxatua naizela
iduri du kasik;
nik jende guzia
ez dezaket atxik,
eta zuk ez duzu nahi
elizako baizik.

Xal.: Jendeak ezarririk
zaude ohoretan,
enekilan makurtu
nai duzu betbetan;
ez da zure urratsa
ibiltzen horretan,
deus eztuzu zarri nai
elizako obretan.

Mat.: Frango egina badut
nere iduriko,
frogak eman da baida
laster ageriko;
gure eliza ezta
gero eroriko,
bearragoak badira
nere iduriko.

Xal.: Zurea beti aintzina,
gibela enea,
ageri du etzirela
herriko semea;
ni ere ikusteko
aski naiz ernea,
zugatik galtzen ai da
erlisionea.

Mat.: Hauk erraiten dituzte
arrazoin azkarrak,
eta gureak ere
ez dira hain txarrak;
beharragoak baitut
lan egin beharrak,
behar gehio dutenak
badira bakarrak.

Xal.: Mera batek badauka
obligazione,
gaitz laiteke bertzenaz
zure eta ene;
herriaren zaintzeko
hor zira zu berme,
bainan, otoi, arrazu
fedea're barne.

Mat.: Denak ikusi behar
dira mundu huntan,
hauxet ere hemen dut
mihiaren puntan;
kasu egizu ongi
zer erranen dutan:
fedia salduko duzu
zuk ere dirutan.

Xal.: Zuk erran arrozoinik
zoini ez ba gaitzi?
Lurra bezain apalik
hor bainuzu utzi;
bertze lekua frango
zuk arrañarazi,
ta Jainkuaren etxeak
ez dia merezi?

Mat.: Horren errateko're
badu bekokia,
erlisionia berak
ongi badakia?
Nik ez dakita Jesus
nun dugun sortia?
Hari aski zitzaion
asto-barrukia...

Xal.: Eliza berritzea
ezta, ez, ezina,
egiten balitz nuke
nik e atsegina;
nehork ez dia entzun
zure irrintzina?
Astoa baginuke
zu jiten bazina. (1)

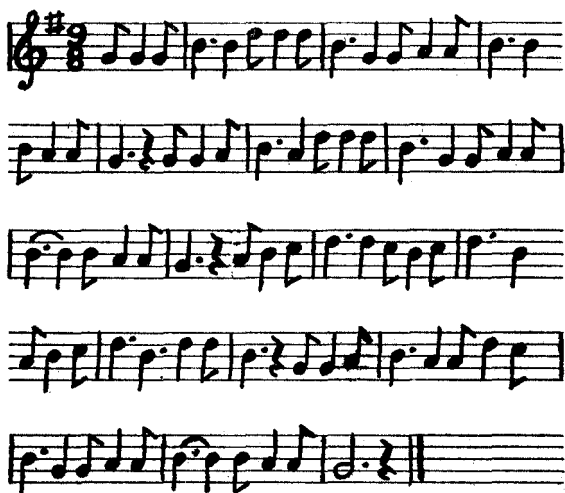
---

(1) Bertso-sail au Jose Maria Satrustegi apaiz jaunak magnetofonoz artu zuan, eta bi azkenekoak *Gure Herria'n*, 1967, XI, "Xalbadorren ohoretan" deritzaionean, argitaratu zituan.

IDORTEA TA EURI-SOBERAKINA

Arnegi'ko plazan 1963'garren urtean Jose Maria Satrustegi apaiz jaunak magnetofonoz bildutako bertsoak.

Gaia: «Xalbadorrek idortea maite du; Mattin, aldiz, euriaren alde da. On omen da aunditzeko.»

Xal.: Bakotxak dugun gertakizunaz
kantuz behar dugu ari izan,
ni nola idortearakin
arras ongi bizi nintzan;
aurten beti euripean
iruzkiaren peskisan,
juan den urtean miletan ere
obekiago bainintzan.

Mat.: Xalbador orai idortearen
alde zaugu kantuz hasi,
nik berriz umitasuna
ez dut nahi galtzeat utzi;
joan den urtean nola ginen
ez al duzue ikusi?
Iaz erriak eta aurten denak
berde-berdeak dagotzi.

Xal.: Bainan zuk, Mattin, ahazten tuzu
hor gauzak erran beharrak,
aurten kanpoa ez liro erre
nunbait pizten balitz garrak;
aurten, Mattin, egin ditugu
nehon ez diran belarrak?
Iaz onak egin ginituen
etorri ziren pixarrak.

Mat.: Iruzkia ona da bainan
euria behar artean,
beti idor bada ere
ororentzat da kaltean;
nik badakit nola ibili
zen hau joan den urtean:
prozesionian ibilia da
bera're euri eskean.

Xal.: Bai, otoitz egin ginuen bainan
aurten beharra balaike,
euri-soberakina ere
nehork ez baitu maite;
zuk ere ukan dukezu
hortarik zombait neke,
eldu den neguan saltzeko
belar ustela merke.

Mat.: Hunek belarra ez omen du
oraino aurten egina,
soroa ere etorriko duk
aurten bazkatzeko dina;
ik guri esker iaz otoiztu tuk
Jesus ta Ama Birjina,
eta heiek aurten igorri
hunek iaz galdegina.

Xal.: Ni aurten beti ez naiz goxoki
joan den urtean bezala,
bi hilabetez idortea
egin balauku, oxala!
Holako euripetikan
Jeinkuak begira gitzala,
bero delarik nolabait ere
atxemaiten da itzala.

Mat.: Euria delarikan beti
iruzkia du galdatzen,
iaz nola kexu ibilia den
bera're ezta oroitzen;
goizean euria ikusi duelaik
arras kontent omen zen:
bertara jin eta ere
etzuela lanik galtzen.

Xal.: Nik zuk erran duzuna, Mattin,
ez dut hain ongi entzuten,
miserableago bizi naiz
kasu hortan ere aurten;
besta izanagatik, etxian
lanak beti du irauten,
gaur berotu balu, belarra
ni gabe sartuko zuten. (1)

---

(1) Bertso auek *Luzaide* aldizkarian, 27'gn. zenbakian, 1963/IX'an argitaratu ziran.

XALBADOR IHIZTARI

Luzaide'ko plazan 1963 urteko Santiagotan kantatutako bertsoak. Gai-emaileta magnetofonoz bertso-biltzaile Jose Maria Satrustegi apaiz jauna:

«Jakina duzuen bezala, Xalbador ihiztari ederra baita, bere fama hedatia da mundu guzira. Berak kondatuko dauzki-gu espantu puxka batekin bere ihiztari-solasak. Eta gezurra balitz bezala atakatu du Mattinek.»

Xal.: Eskual-herrian ez ote dugu
guk ihiztari abilik?
Nik nihauren berri baitakit
orai ez nago ixilik;
ez naute gero ahalgetuko
hor gaindiko zombait lilik,
joan den neguan ere bainago
basurde haundi bat hilik.

Mat.: Nik orai hasi beharko dut
Xalbadorren atakatzen,
berak dionaz abila da hau
basurdeari tiratzen;
bainan nihaurrek ez dut ikusi,
hortako ez naiz fidatzen,
hunek hil zuen basurde hura
jada heria omen zen.

Xal.: Zernahi dela basurdea zen,
sanoa edo heria,
hark eneganik izana du
nahiko miseria;
etzen beti maingu segurik,
zer alimale zalia!
Beharrik gertatu nintzan
holako tiraria.

Mat.: Mundu hunetan gertatzen dira
holaxet ezinbertziak,
basurde bat ekarri zion
aintzinerat suertiak;
hari tira ta ihes egin tu
ehun debruen jauziak,
erran naute utzi zituela
bere arma ta guziak.

Xal.: Mattinek daki egia bainan
ezta hasia aitortzen,
orai basurdea utzirik
bertzetaz mintza gaitezen:
ene lagun zombait ez dea
huntaz ere orroitzen?
Iaz amar uso hil nituen
tiroan Burdin-Gurutze'n. (1)

Mat.: Espantutarik seinale da
hau dela ihiztaria,
lehen pulita bota gaitu ta
oraikuan berriz haundia;
amar usoren hiltzeko kolpian
ez da aski tiraria,
ni beldur naiz hamar tiro ta
bate usorik gabia.

Xal.: Ene parean dagon usoak
bizia saltzen du merke,
oraino ere sasoina balitz
nahiagoko bainuke;
aski andana haundi elgarren
parian baderauke,
bat kausituz geroz bertzen
kausitzea ez da neke.

---

(1) Burdin-Gurutze mendi-lepo bat da. Andik
barrena uso asko igarotzen da.

Mat.: Hunek inbido egiten nau ta
botako diot hordago,
gizagaizua neri zer saka
hortxet pentsaketan dago;
orai zu egiaz mintzatu,
gezur hori hor bego,
zuk hil duzu naski perdigun
baino uso gehiago.

Xal.: Zuk ere, Mattin, erraiten tuzu
gaur arras gauza konfusak,
zure erranak ifrentzua're
badu nola balusak;
nundik atzemanen tuzu
zuk ihiztarien hutsak,
zonbat perdigun dituen
ezpadakizu kartutxak?

Mat.: Perdigunen nonbrea baita
kanbiatzen ardura,
zure harek larria zuen,
horixe gauza segura;
eta bertzalde badakigu
zoin den tirari makurra,
behin erbia miratu eta
kolpatu zuen zakurra.

Xal.: Holako bat baino gehiago
gertatzen baita larrean,
eta denak zartzen dituzte
îztarien bizkarrean;
bai, nik tiroa tiratu nuen
erbiari hasarrean,
gero zakurra ere gertatu
zen erbiaren parrean.

Mat.: Ihiztari guzien gisan
ari da gezur kondatzen,
hunek dionaz zakurra ere
erbiaren parrean zen;
nere ustez arrazoin horiek
ez direla hoin xuxen,
hain hurbil izan balitz erbiari
ausikian lotuko zen.

HOGOI URTETAN BEZALA (1)

Erran daukute pertsularien egunean Kanbo'n atera pertsu hauk ainitzi plazer haundia eginen ziotela.

Suieta: Eskualdun kantuek amodioa aipatzen dute ardura, bainan geienean amodioa bihotz-minaren edo atsegabearen iturri bezala. Zuhaurek, Xalbador, Eskual-herriak duken olerki kanturik ederrean, «Esperantzarik gabeko amodioan», hauxe diozu:

Amodioa gauza trixtea,
bihotzen hingatzailea...

Zu, Xalbador, eta zu, Xanpun, zuek zirezte kuple xahar bat, ainitz urte huntan ezkonduak. Zendako ez duzue kantatuko amodioaren ederra?

---

(1) Bertsoak eta adierazpena: *Herria*, 916'gna., 1968/II/22.

Xanp.:

Amodioari eman ote zaio
sekulan bertze gradorik?
Nere bizi hau nik beintzat ez deramat
lehen hartua galdurik.
Eta geiago ez dut emanen
egun nik hemen kondurik,
ez dut urriki egun daukatan
lagunari ezkondurik!

Xalb.:

Amodioak iduri luke
hogoi urteko itzala,
adintsu hortan dagon presunak
hitz hauek adi ditzala:
Mende erdi bat beteko dut nik
mundu huntan berehala,
ta ene andrea beti maitatzen
hogoi urtetan bezala!

Xanp.:

Zeruko Aitaren aurrean gindela
elgarretaratu elizan,
haren pareko egunik munduan
kasik ez liteke izan!
Eta geroztik beti egon naiz
makur tzarretik gerizan,
ba ta girixtino gisa dugu guk
bat bertzea beti jasan!

Xalb.:

Amodioa gaztekor dela,
huni ez zaiztela fida,
amodioa bere errotan
beti azkartzen ari da!
Amodioa barne dutenak
balin badirade bida,
sendimendu on aberats hori
nehoiz ez ditaike higa!

Xanp.:

Gure kasua hartuz ezkondu
berriak ikas dezala,
gur'argi horrek ez pentsa gero
ez deraukala itzala!
Bainan gogoan hartu-azue
bihotzetik gabiltzala,
eta pena bat jasaiten dugu
atsegin on bat bezala.

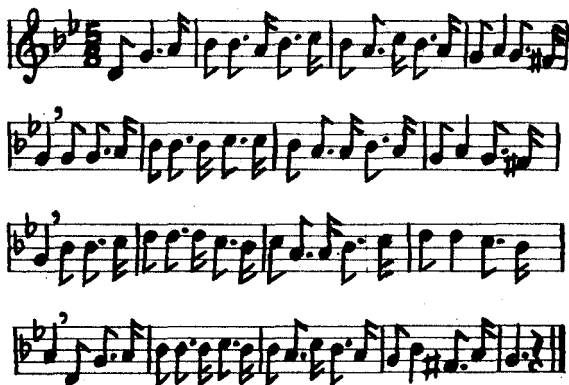
Xalb.:

Amodioaren mail guziak
ez dira arras berdinak,
Jainkoak ditu adinarekin
araberako eginak!
Sendimenduño batzu ez daizke
gazteetan bezein finak,
bainan gorputzak uzten duena
gero artzen du arimak!

NEKAZARIA TA EIZTARIA

Elizondo'n 1969'garren urteko Otsailaren 16'an kantatutako bertsoak. Magnetofonoz Jose Maria Aranalde apaiz jaunak bilduak.

Gai-emale Mariano Izeta: Xalbador izanena da eiztaria, pizti txar oik iltzen dituen. Agirre izanena da nekazaria. Xalbador beti dabile Agirre'ren landa-zelaietan, ta Agirre'ri ori etzaio gustatzen. Launa bertso. Agirre'k emanen du asiera.

Agi.:

Aizu, Xalbador, eizian dezu
zuk zere eginkizuna,
ta alde batera aitortzen dizut
mesede egiten dezuna;
baña bestera egiten dezu
oso pikardi lizuna:
zu zera nere arto ta babak
ondatutzen dituzuna.

Xal.:

Eiztarientzat erran solasak
ez dira izaten bromak,
da zer sufritu behar duen
hauk entzuteko dagonak!
Zuk etxeratzen dituzun uztak,
Agirre, ez laizke onak,
nik tiroz hiltzen ez banitu
beleak eta azkonak.

Agi.:

Nik esan dizut alde batera
eiten dezula mejora,
bañan oraintxen ernegatuta
bizi naiz lepotik gora;
berriz e pasa zazu eizian
nai dezun ainbat denbora,
baña errenditzen ikasi zazu
nere salletik kanpora.

Xal.:

Aitortzen dizut zuhaur zaudela
zure landa-soron jabe,
bainan ni gabe han egon laizke
azkon-beleak errege;
zer inporta du eiztari batek
bi arto autsita ere?
Tortillik eiten kusi duzia
zuk arrautzeik autsi gabe?

Agi.:

Biotzak salto egiten zidan
au esan didazunian,
baña etzabiltza, Xalbador, zintzo
zere eginkizunian;
etzaitezuela iñor fiatu
eiztaiaren esanian,
ollua ere botatze'zu zuk
itxuraz datorkizunian.

Xal.:

Gaixtagindako hartzen al naiz ni
entzun eta zure hitza,
nik badakit, bai, ongi beiratzan
legea eta bai eiza;
nik egin mesedetan ere zuk
ikusten baduzu gaitza,
zuri mesede egin beharrez
alper-alperrik gabiltza!

Agi.:

Animaliya gaixtuentzako
dezula diozu griña,
aitzaki ortan juaten zera,
ori da gauza jakiña;
baña eiztari askoren gisan
kontzientzia zikiña,
Xalbador, kalte egin didazu
ôindaño mesede aiña.

Xal.:

Gu eiztariak ibiltzen gira
beste askoren onetan,
bainan nik ez dut konfidentzirik
honelako gizonetan;
eskurik ez dut nik gehiago
ezarriko eskopetan,
ta pizti txarrek janen zaituzte
zu hurrengo egunetan.

AITA-SEMEAK

Elizondo'n, 1969/VII/20'an kantatua.
Gai-emale Mariano Izeta: Aita-semeak
dira; eta, aunitz aldiz gertatzen dena,
aitak dirua egin eta semeak jan. Xalba-
dor aita, eta Mattin semea. Seinua bertso.
Aitak asiera, Xalbadorrek asiera:

Xal.:

Semea zer den ikasteko nik
onekin izan dut jasta,
aurrerat doa bere hartan ta
nik ezin eman arrasta;
kusi guziak erosi behar,
dena dantza eta besta,
gure etxeko modua hau da:
nik egin da hunek gasta.

Mat.:

Orra nola den, jende maitiak,
zahar horien gradua,
beste gauzarik ez dute maite
bakar-bakarrik dirua;
gaztiak berriz ez dute nahi
zahar hoiengandik,
diruarekin nahiago dugu
guk kurritu mundua.

Xal.:

Bai, gastatzaile segurrak dira
bainan ez langile finak,
aita ta seme asko ikusten
dira egun ez-berdinak;
diruarentzat errespeto ez,
goza beren atseginak,
berek eginik ez daukate ta
gastatu bestek eginak.

Mat.:

Nik aspalditik kurritzen ditut
zahar horien etxeak,
eta berdinak ikusten ditut
batzuek eta bertzeak;
diru îteko hortxe dagozi
gehienak erdi goseak,
bertzela bizi nahiak dira
gaurko eguneko gazteak.

Xal.:

Gaurko gazteak urguluz bete
ari direla abiltzen,
mundu guziak ikusten ditu
zer modutan derabiltzen:
gasta bakarrik eta hor kurri,
ta ez badezue biltzen,
zure semeai gostako zaio
zu bezala erabiltzen.

Mat.:

Aita maitea, zure erranik
nik eztut nahi sinetsi,
eta hortako nabila beti
zure erranetik igesi;
baserri ona daukagu eta
maxina berriak erosi,
zuk baino aisô lana eginez
semiak nai baitu bizi.

Xal.:

Guk ere lehen landu ditugu
pentzeak eta alorrak,
ta egun ez daukagu damurik
ibilirik lan gogorak;
bainan zuek hor asmo horrekin
gehienetan moxkorak,
ta gero zeinek pagatuko'tu
tresnetan zuk egin zorrak?

Mat.:

Bein ere enaiz akort ibiltzen
ni hoietan aitarekin,
hunek dirurik ez balin badu
berak ez daki zer egin;
semia ezta batere lotsa
tresnan egin zorrarekin,
tresna hura pagaturen du
beraikin ein lanarekin.

Xal.:

Zenbait gisetan lan egitea
ez genduke guk makurrik,
bainan semeak ez du ikusten
gaur beste bide laburrik;
diozu: «Tresnak eroskitzu ta
biziko gira gu urrik!»
Bainan berak ez du nai unkitu
ez traktor ta ez aitzurrik.

Mat.:

Zuk enauzula ni konprenitzen
hauxe da gure makurra,
gaurko gaztiak maite baititu
motorra eta trakturra;
hau berriz beti hementxe dago
dirudun gogo-laburra,
nik sasira botako ditut
gaur sega eta aitzurra.

Xal.:

Segarekin ta aitzurrarekin
lan egiten ginueno,
zorrik ez ginuen nehon ta
osasuna ere sano;
naikoa esana dautzut bainan
hau ere entzun oraino:
dirua gastatzen aisago da
metara biltzea baino.

Mat.:

Burua gogortu zaio aitari
orai semiak sinesteko,
nik beti hauxet erraten diot:
hoiek gogotik uzteko;
azkenian hauxe erran bear diot
hobeki konprenitzeko:
hau beti pobre biziko dela
gero aberats hiltzeko.

AITA TA SUI-GAIA

Elizondo'n, 1969/VII/20'an. Gai-emalle
Mariano Izeta: Xalbador gizon ezkondua
da, eta sei alaba ditu, seiak ezkongaiak
eta denak guziz ederrak; Lazkao ezkon-
gaia da, eta or dago neskata oietaz arras
gustatua, eta beti oien gibeletik. Lazkaok
asiera:

Laz.:

Alde batera bildurrez nago,
ai ezpaneuka lotsikan!,
golpean galdetuko nizuen,
enun ola bearrikan;
zu alaba oien aita zera ta
ez nuke nai besterikan:
zure alaba irugarrena
artuko nuke pozikan.

Xal.:

Beste bost ere etxean dauzkat,
bostak daude oino gazte,
hazitza lan gaiztoa zen ta
orai bertze lan bat haste,
aita bateri emaiten duna
makiña bat buru-auste;
nik zer esango dizut, ba, jauna?
Beraikin konpondu zaite!

Laz.:

Ez dakizu nik artu detaen
poza eta atsegiña,
zure alaba konkistatutzen
len egin det alegiña;
aintxen da neska polita eta
itxuraz berriz da fiña,
alabarena eginda daukat
zu konformatzen baziña.

Xal.:

Beraz zuk gure irugarrenai
dezu begia botea,
deseiatzen dut hura hartu ta
izan dezazun suertea;
bainan bertze kondizio txiki
hau errez baita betea:
aitari esan beharko dezu
zenbat daukazun dotea.

Laz.:

Alaba bixkor-bixkorra bañan
aita're ez da motela,
batere enun pentsatzen bañan
oraiñ entzun det epela;
antzeman dizut lendabizitik
diruan eske zaudela,
alaba saldu nai al zenduke
animaliyak bezela?

Xal.:

Ez noa alabaren saltzera,
hau dizut nik esan-gogo,
ezkondu eta izaten baita
gero komedia frango;
zerbait pentsatzen egoitea hobe
dela nere baitan nago,
haren bizia ez dadin izan
etxian baino xarrago.

Laz.:

Enuen uste, aizu, Xalbador,
orrenbeste esatea,
etzazuela pentsa dirutan
naizenikan arlotea;
biotza daukat or izkutuan
maitetasunez betea,
eta alaba maitatutzea
ez al da naiko dotea?

Xal.:

Nik ez nuke nai aita bezala
alabari galerazi,
bainan alaba txukuna da ta
gaitzik ez luke merezi;
hargatik nahi dizut hori nik
zuri konprendi-arazi:
hura hartzekoz beharko'ituzu
taberna-zuloak utzi.

Laz.:

Oinbesteraño ezkon aurretik
beartutzea gizona,
alabarekin segitutzeko
ez da, ez, ain gauza ona;
aita zera ta zuk eiña dezu
sarri tabernan egona,
ta sui-gaiari kendu nai dio
berai gustatzen zaiona.

Xal.:

Ni pozez nago hatzemanik gaur
alabarentzat modua,
guretzat ere iritxi baitzen
esposatzeko ordua;
hola lasaixago pasatuko
degu aurtengo negua,
ta, Joxe Migel, egiten dezun
bertze bosten enplegua.

Laz.:

Gure errian beste bortz ere
salduko dituzu laste,
eta, Xalbador, etzaitez egon
len zauden bezin triste;
zu aitaiarreba izango zera,
zure alaba emazte,
zu ez bildurtu, irabazten det
andre batentzat ainbeste.

IZTEGIA

ESPERANTZARIK GABEKO AMODIOA

1/2: higu: gauza bat erabilliz desegin, gastatu;
1/5: malur: zoritxar; 1/9: aunitzez: askozaz; 2/1:
zendako: zertako; 2/2: maluros: zoritxarreko; 2/6:
oroz: guziz; 2/10: ondikotz: zoritxarrez; 3/2: xar-
magarria: *charmant*, xoragarria; 3/5: halaber, era
berean; 4/3: eihartzera: igartzera; 4/3: bortxatua:
beartua; 4/7: nehoiz: iñoiz; 5/7: bizi naizeno: bizi
naizen artean;

DOHAINA ETA LANA

1/8: jin: etorri; 3/7: egun: gaur; 5/1: debalde-
tan: alperrikan; 5/2: entsegua: egiñala; 5/4: ple-
gua: joera; 5/9: aintzinékoen: aurrekoen; 6/3: bihi:
ale; 6/7: aintzina: aurrera; 8/5: artoski: arretaz;
8/8: uzkur ta gibela: zabar ta atzera; 8/9: pindar:
su-txinparta, illenti; 8/10: ilaundu: auts biurtu, itzali;
9/5: jiten daike: etorri diteke; 9/7: deus: ezer; 9/10:
artarik: arretarik; 10/3: bihia: alea; 12/2: egun:
gaur; 12/4: urrun: urruti; 12/6: nehun: iñun;

BAIGORRI

1/6: oro: danak; 2/7: zure kaskointzerikan: zu
kaskoin (erdaldun) biurtzerik;

XALBADOR BIZIKLETAN

1/3: suieta: gaia; 1/6: doako: dagokio; 2/1: en-
goitik: onezkerok; 2/2: ixtripu: *accidente*; 2/2: ome-
na: fama, sona; 2/7: ardura: maiz, sarritan; 2/7:
tronpatzen: engañatzen; 2/8: sobera: geiegi; Bu-
ruila: Agorra, Iraila; 4/3: lanjerrean: arriskuan; 4/5:

murrer buruz: paretan kontra; ormen kontra; 5/4: jinak: etorriak; 5/5: erremersiatzen: eskertzen 5/6: ahalaren araberan: al izanaren neurrian; 6/1: oren: ordu; 6/4: ukaldia: kolpea; 6/8: baninduala, bani-joala; 7/7: hautsi errota: kurpil uatsia; 7/8: antxe-
ra: errematea, *subasta*; 8/2: tupeta: kopeta; 8/3: sa-
katzeko: sartzeko; 9/1: agrados: atsegin; 9/2: erre-
kontrua: *accidente*, ez-bearra; 9/5: ene ganik: ni-
gandik; 10/4: hainitzendako: askorentzako.

BAIGORRIKO JAUN ERRETORARI

1/1: mende laurden bat: eunki laurden bat, ogei
ta bost urte; 1/8: arabez: itxuraz, dirudienez;
ahantzeko: aztutzeko; 2/8: hel gaitezen: iritxi gai-
tezen; 4/1: artoski: arretaz; 5/1: kapera: ermita;
5/5: eman duzu: jarri dezu; 5/7: beirazaile: zaitza-
lle; 5/8: so: begira; 6/3: beila: peleginazioa; 6/8:
galdatzeko: eskatzeko; 7/1: serora: moja; 8/1: oro:
danak; 8/4: seroratei: moja-komentua; 8/8: etxean-
deregoa: etxeoandretza; 9/2: emana: jarria; 9/4:
deusik: ezer; 9/6: solasik: itzik; 9/7: hautua: au-
kera; 10/4: nehola: iñola; 10/8: girstino: kristau;
12/2: galdegin: eskatu; 12/5: badakizia: ba al
dakizu.

ENE ERREKONTRUA

2/5: usor: usoai; 2/6: jin: etorri; 3/1: Urrieta:
Urria; 3/2: oihanean: basoan; 3/3: ihizin: eizean;
4/4: eri: beatz; 4/7: egun: gaur; 5/2: hatzema-
nez geroz: arrapatu ezkerro; 5/3: bederen: beñepein,
beintzat; 5/6: uros: zorioneko; 6/1: lanjerosa: arris-
kukoa; 6/3: ez dea alabainan: ez al da bada; 6/5:
ene malurrean: nere zoritxarrean, nere ez-bearrean;
6/6: zina: juramentu; 6/8: aintzina: aurrera.

LUKAX ADIXKIDEARI

2/1: ausarki: ugari; 3/8: zu bertzerik eskas: zu
besterik falta; 5/1: haizu: libre; 6/4: afal-tenorea:
afaltzeko garaia; 8/2: zinez laketu niz: benetan atse-
gin artu det.

PERTSUZ AGUR BAT

1/4: apezpiku: obispo; 1/7: lorietan so ginagokola: pozaren pozez ari begira geundela; 2/2: dea: al da.

KENNEDY PRESIDENTA ZANARI

1/1: ar: ari; 1/6: betbetan: bat-batetan; 2/4: ihurzuri: trumoi; 2/7: herra: gorroto; 3/5: gaitz pentsurik: intentzio gaiztorik; 3/6: guhaurren: geronen; 4/2: aintzina: aurrera; 5/1: orain engoitik: emendk iaurrera, orain ezkeroztik; 5/2: barrea: desegin; 5/3: higuina: nazkagarria.

ALDUDE'RI

1/2: lorian: pozez; 1/3: hartakotz dazkot egun: orregatik dizkiot gaur; 2/7: amultsu: maitekor; 3/6: estakuru: aitzeki; 5/2: denen arabera: denen iritzira; 5/5: jauzi: salto; 5/8: jautsi: jetxi.

ERREXIL ZANARI

1/3: malurra: zorigaiztoa; 3/2: iragan: joan dan; 3/4: betan: batera; 4/3: suntsitzen: ondatzen, gal-tzen; setio: *sitio*, *cerco*; lotsagarria: bildurgarria; 6/4: xarmanta: *charmant*, xoragarria; 6/8: ele: itz; 7/6: deitoragarri: negargarri; 8/4: behako: begiratu; 8/5: dolutan: penetan.

"AGUR BIHOTZEZ..."

3/3: igorriko: bialduko; 3/8: fini da: bukatu da; 4/4: trunbilka: pillaka; 4/6: atzarri: esnatu;

1/2: solasa: itza; 2/7: nehor deustarat: iñor ezertara; 3/3: galdegiten du: eskatzen du; 4/3: hautarik: aukerarik.

ETXEAN

Alabak aitari: 1/2: iragan: igaro; 1/6: errekesta: *éxito*; 3/5: ainitzetan: askotan; 4/1: dea: al da; 4/3: osagarri: osasun; 4/7: bizi naizeno: bizi naixen artean.

Aitona gaztea: 4/1: higa: *desgastar*; 2/7: eihartu: igartu; 3/2: loriazko: pozezko; 4/7: heietaz bestalde: aietaz gañera.

Bi ihiztari famatu: 1/8: elurra bazeno: elurra zan artean; 2/2: oihanean: basoan; 2/5: alan: bazkan; 3/6: tronpatu: engañatu; 3/8: xarmanta: *charmant*, ederra; 4/1: deus: ezer; 5/6: trufa: burla; 5/8: malurra: zoritxarra.

ORREAGA'KO AMA BIRJINARI OTOITZA

1/4: lanjerrean: arriskuan; 2/3: jasanez: sufrituz; 2/6: jina: etorria; 4/4: tronpa: engaña; 4/7: nihaurek: neronek.

ADIXKIDE ONA

1/2: urosak: zorionekoak; 1/8: ez-ontsak: ongi ez daudenak, akatsak; 3/6: debalde: alperrik.

AMAIZUNA

Amaizuna: ugazama; 3/4: amultsu: maitekor.

HAZPARNE HERRIARI

1/1: zendako: zertako; 1/6: solasak: itzak; 2/2: haitada: saio; 2/8: erroa: sustraia; 3/4: arras debalde: guziz alperrik; 5/4: egi erten: egia esaten; 6/2: perestu: prestu; 7/4: derasa: dio.

XAHAKUA TA KAIKUA

Xahakua: zatoa; 2/2: kotxua: egurrezko ontzia, kaikua; 2/5: deraukat: daukat; 3/7: atxikitzen: gordetzen; 3/8: ezantza: *essence, esencia*.

SENAR EMAZTEAK

1/3: kitzikatzeko: zirikatzeke; 1/4: tenoria: garaia; 1/6: baigia: baigera; 2/4: haizu: zillegi, libre; 2/5: bederen: beñepein; 2/6: usu: maiz; 3/3: onbore: umore; 4/3: emenda: ugaldu; 5/2: has giten: asi gaitezen; 5/4: jiten: etortzen; 5/4: bortan: atean; 6/2: erten tu: esaten ditu; 10/2: nihauren: nero-

nen; 10/7: atsetan: arratsetan; 10/8: emaia: au-
sardia.

ARTZAINA TA OTSOA

1/3: betan: batera; 1/5: beira: gorde, zaindu;
1/8: ardura: maiz, sarritan; 2/1: oro: denak, 2/5:
beharrik. zorionez; 2/8: hil bai nindiro: ilko bai
ninduke; 4/4: egun: gaur; 4/6: badaukazia: ba al
daukazu; 4/7: ez dakizia: ez al dakizu; 5/1: hau
iduriak; onen antzekoak; 6/2: oren: ordu; 6/3:
hesten: ixten; 7/7: bertzenaz: bestela; 8/1: hemen-
dik goiti: emendik aurrera; 8/3: hanbatik: orren-
beste; 8/4: kezatzen: aserretzen; 8/7: ziniro: zen-
duke; 10/4: pasten: pasatzen;

EZKONDUA TA DONADUA

Donadua: mutilzarra; 3/8: errekesta: *éxito*; 4/8:
maluros: zoritxarreko; 6/2: kuxian: bat-batetan;
6/8: erasian: erritan; 9/4: erteko: esateko; 9/6:
sehi: mirabe.

ESNEKETARIA TA OSTALERRA

Esneketaria: esnezalea; ostalerra: ostalaria; 6/1:
badazkit: badakizkit; 6/4: sobera: geiegi, sobra;
6/7: burra: guriña; 7/2: aiduru: zai, itxoiten; 9/3:
beharrik: zorionez; 10/3: ardura: maiz, sarritan.

JAUN MERA TA ERRETORA

Mera: alkatea; 3/3: enekilan makurtu: nerekin
okertu; 3/4: betbetan: bat-batetan; 3/5: urratsa:
pausoa; 5/1: aintzina: aurrera; 5/2: gibela: atzera;
7/3: bertzenaz: bestela; 7/6: berme: sendo, *firme*;
9/6: arrañarazi: konpondu-arazi 9/8: ez dia: ez al
du; 10/2: bekokia: kopeta; 11/8: jin: etorri.

IDORTEA TA EURI-SOBERAKINA

Idortea: legortea; euri-soberakina: euritea; 2/3:
umitasuna: ezetasuna; 3/2: ahazten tuzu: aztu-
tzen dituzu; 3/3: liro: lezake; 4/4: ororentzat: gu-

zientzat; 6/7: igorri: bialdu; 6/8: galdegina: eskatua; 7/8: atzemaiten: arkitzen; 8/3: kexu: asarre.

XALBADOR IHIZTARI

1/3: nihauren: neronen; 1/5: ahalgetuko: lotsatuko; 3/5: maingu: elbarri; 3/6: zalia: ariña: 3/7: beharrik: zorionez; 7/5: andana: banda, talde; 7/7: pantu: arronka; 7/5: andana: banda, talde; 7/7: kausituz: arkituz; 9/3: ifrentzua: *revés*, soñekoaren barru-aldea; 9/4: balusa: *terciopelo*; 9/5: atzemanen tuzu: arrapatuko dituzu; 10/1: nonbrea: lumeroa; 10/5: bertzalde: gañera; 10/6: makurra: okerra; 10/8: kolpatu: zauritu; 12/8: ausikian lotukozen: aginka asiko zitzaion.

HOGOI URTETAN BEZALA

1/7: ez dut urriki: ez det damurik; 2/5: mende: *siglo*, eun urte; 4/4: azkartzen: indartzen; 4/8: higa: *desgastar*.

NEKAZARIA TA EIZTARIA

4/7: kusi duzia: ikusi al dezu; 6/1: gaixtagin: gaizkille; 6/3: beirutzen: gordetzen, zaintzen.

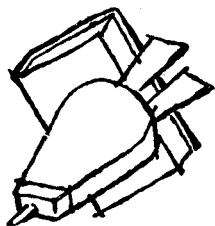
AITA-SEMEAK

1/2: pasta: probatzeko; 3/4: egun: gaur; 7/2: pentzeak: belardiak; 7/2: alorrak: soroak; 8/5: lotsa: bildur; 9/6: urririk: utsean, debalde, duan; 11/2: ginueno: genuen bitartean.

ORAINDAÑOKO LIBURUAK

1. R. Artola: Sagardoaren Graziya (Aitua).
2. M. Soroa: Gabon, au ostatubal, Anton Kaiku. (Aitua).
3. F. Apalategi: Euskal mutillak armetan, I.
4. Pepe Artola: Ustez laguna detan.
5. P. M. Urruzuno: Euskalerritik zerura. (Aitua).
6. T. Alzaga: Ramuntxo. (Aitua).
7. R. Azkarate: Galtzaundi. (Aitua).
8. A. Apaolaza: Patxiko Txerren. (Aitua).
9. B. Iraola: Oroitzak.
10. Errege eguneko bertso sayoa (1962). (Aitua).
11. P. Larzabal: Bordaxuri. (Aitua).
12. Bilintx: Bertso ta lan guziak. (Aitua).
13. M. Izeta: Dirua galgarri. (Aitua).
14. P. Larzabal: Iru ziren.
15. Ezkontza galdutako bertsoak, I.
16. A. M.ª Zabala: Gabon gau bat.
17. A. M.ª Labayen: Malentxo alargun!
- 18-19. A. Zavala: Txirrita. (Aitua).
20. F. Goñi: Lurdesko gertaerak. (Aitua).
21. P. Larzabal: Herriko bozak.
22. Bertsolarien txapelketa (30-XII-1962).
23. Aizkolariak.
24. F. Imaz: Bertso guziak.
25. A. P. Iturriaga: Jolasak.
26. A. M.ª Zabala, A. Larraitz, Mir: Periyaren zalapartak.
27. Azpeitiko Premiyoaren bertsoak.
28. B. A. Mogel: Ipui onak.
29. T. Alzaga: Burruntziya.
30. G. Anduaga: Egunsentiko txoria.
31. M. Soroa: Baratzan.
32. M. Elicegui, A. Zavala: Pello Errotaren bizitza.
33. M. Elicegui, A. Zavala: Pello Errotak jarritako bertsoak.
34. P. Larzabal: Senpere-n gertatua.
- 35-36. J. V. de Echagaray: Festara.
37. A. Cardaberaz: Euskeraren berri onak.
38. S. Salaverriá: Neronek tirako nizkin.
39. Amar urteko bertso-paperak.

- 40-41. *J. R. Zubillaga*: Lardasketa.
42. *Uztapide*: Noizbait.
43. Bertsolari-txapelketa (1-I-1965).
44. *P. Larzabal*: Hilla esposatu.
- 45-46. *J. M. Satrústegui*: Bordel bertsularia.
47. *P. M. Urruzuno*: Iru ziri. (*Aitua*).
48. *P. Barrutia, Sor Luisa, X. Munibe*: Teatro zaarra.
- 49-50. *A. Zavala*: Pello Errotaren itzala.
51. *P. M. Urruzuno*: Ur-zale baten ipuiak.
- 52-53. *G. Anduaga*: Bertso-bilduma.
54. *A. Zavala*: Fernando Amezketarra bertsularia.
55. *Basarri*: Laugarren txinparta.
56. *A. Zavala*: Udarregi bertsularia.
- 57-58. *C. Beobide*: Asis'ko Lorea.
59. *A. Zavala*: Axentxio Txanka bertsularia.
60. *A. Zavala*: Errikotxia, Itxaspe ta beste zenbait bertsolari.
61. *A. Zavala*: Gaztelu bertsularia.
62. *A. Zavala*: Zarautz'ko Zaldubi bertsularia.
- 63-64. *A. Zavala*: Juan eta Pello Zabaleta bertsolariak.
65. *J. M. Satrústegui*: Luzaide'ko kantiak.
66. *A. Zavala*: Iru bertsolari.
67. Bertsolari-txapelketa (11-VI-1967).
- 68-69-70. *A. Zavala*: Alzo'ko Imaz bertsularia.
- 71-72. *A. Iturriaga*: Ipuiak.
73. *A. Zavala*: Iru anai bertsolari.
- 74-75. *A. Zavala*: Errenteria'ko bertsolari zaarrak.
76. *A. Zavala*: Alza'ko bertsolari zaarrak.
- 77-78. *A. Zavala*: Paulo Yanzi ta bere laguneren bertsuak.
- 79-80-81. *A. Zavala*: Lexo bertsularia.
82. *A. Zavala*: Juan Maria Zubizarreta bertsularia.
83. *A. Zavala*: Motza, Zulaika ta Ugalde bertsolariak.
84. *M. Matxain*: Uste gabeen.
85. *Xalbador*: Ezin bertzean.

AUSPOA
LIBURUTEGIA

IMPRESO EN ESPAÑA